

**ИБРАЙЫМ
ЮСУПОВ**

БЕГЛИГИҢДИ БУЗБА СЕН

Қосықлар

**"ҚАРАҚАЛПАҚСТАН" БАСПАСЫ
1995-ЖЫЛ**

Өзбекстан ҳәм Қарақалпақстан халық шайыры, Бердақ атындағы мәмлекетлик сыйлықтың лауреаты Ибрайым Юсуповтың китап ышқыпазларына усынып отырған бул китабы соңғы жыллары жазылған қосықларынан ибарат. Шайыр халықтың дәл дийдинен шыға келип, ҳәзирги дағдарыслы заманның өзине тән тәшўишлерин шайырлық сезимге толы йош пенен тәриплеп берген.

МҮНӘЖАТ

Тәңирим, инсап бер өз бенделериңе.
Бул барыстан нешик замана болар?
Дәрт жамалып кеуиллердің шерине,
Дәуір дағдарыстан аўара болар.

Ақыллар тубалап, балып арсары,
Ким не айтса, аўып журттың аңсары,
Малын пуллап бийинсаплық базары,
Хәр кимнің кеулинде бир нама болар.

Кимлер ҳийле менен шалқып жатажақ,
Пулға өтсе жоқ ийманын сатажақ.
Мириўбет таңлары қашан атажақ?
Журттың бир әрманы сол ғана болар.

Тәкаббырлық иллетине шатылып,
Күшлилер әззиге дизе батырып,
Арзан сөзлер қымбатына сатылып,
Бийдай нанның изи зағара болар.

Қырмызы қан ағып асқар таўларда,
Абыл—Қабыл түскен питпес даўларға,
Аналар перзентин берип жаўларға,
Ботасыз бозлаған әрўана болар.

Тәңирим, сен билерсең заманның сырын
Пейил азса, ығбал кетерлер қырын.
Кеуиллерге қуйсаң мириўбет нурын,
Инсан бир-бирине пәрўана болар

Жүрек жанса, ышқы отында жансын,
Ашықлар уйқысын бузып оянсын,
Таянса, аналар бесик таянсын,

Балдақ таянғанлар бийшара болар.

Отлар жанса, жансын ошақта гурлеп,
Атлар шабар болсын байраққа терлеп.

Ким қолын жылытса урыс отын урлеп,
Қарғысқа ушырап, гирияна болар.

Усласса, палұанлар жаға услассын,
Тасласса, қошқарлар гелле таслассын.
Урысса, қоразлар ғана урыссын,
Адам урысқан жерлер ұайрана болар.

Октябрь, 1992-жыл.

КӨРСЕТКЕН РӘХӘТЛИ КҮНИҢ УСЫ МА?

(М. Горбачевқа)

Дана рәхбар билап саған ергенде,
Бизди алып келген жериң усы ма?
Халық исенип саған кеуил бергенде,
Көрсеткен рәхәтли күнің усы ма?

Ақыл айттың бийик минберден турып,
Қолдан от шығардық шаппатлар урып.
Гөнерген дүньяны қайтадан қурып,
Шағлап жасайтуғын елиң усы ма?

Жаңаша ойлауды журтқа үйреттиң,
Өзиң гөне сүрдеу жол менен кеттиң.
Дүньяда бир уллы мәмлекеттиң
Тойларын тарқатқан жериң усы ма?

Жақсыңды жасырмай, айтсақ дурысын,
Тойтардың дүньяның «салқын урысын».
Ески тутымларға қарсы гүресиң
Усап еди дәслепп үмит қусына.

Темир перделерди жулды аарадан,
Көзин ашсын дедиң хәр ел, хәр адам.

Гүрмеўли тиллерге сен берип зибан,
Сөйлеп-сөйлеп болған жериң усы ма?

Оқырайып қарап миллет миллетке,
Дуўшар болдық аўыз алалық иллетке.
Күшлилер әззини қақбайлап шетке,
«Қой дерге хожа жоқ» деген усы-дә!

Дослықты қаслықтың қарасы басып,
Көплер посты жыллы үйинен қашып.
Бузықлар сахнада аўиретин ашып,
Әдеп-икрам үйреткениң усы ма?

«Қаўын-қаўын» деген ойын бар қызық,
Қайта қураман, деп хәммесин бузып,
Халықты бос дүканның аўзына дизип,
Купонға үңилткен күниң усы ма?

Тах таласып, бир бириңе тас атып,
Түрли жолға жалтаң етип жасатып,
Ельцин «еркин баға» ийтин босатып,
Журтты талатпақта базар тусында.

Усап дүзде қасқыр қуўған кийикке,
Бағалар секирип кетти бийикке.
Парахордың мәпине ким тийипти?
Әдил заман орнатқаның усы ма?

Ең бай елди аштан жулдыз санатып,
Журтты жаўыз мафийларға талатып,
Батысқа қол жайып, қайыр соратып,
Бир масқара қылған жериң усы ма?

Бирің бас сауғалап қаштың узаққа,
Бирің отыр сени тайдырған тахта.

Әдилликтің соты құрған дузаққа
Түспеймиз деп, тапқан шараң усы ма?

Дағдарыстан шықсақ дағыспай аман,
Базарға өтермиз, дүзлесер заман.
«Қайта құрсақ, болар бір шадлы дәўран»,
Деп сүргизген дәўранларың усы ма?!

БАЗАР ЖОЛЫНДА

Бәзерген малысыз базар қызар ма,
Кәрўан жүгин әнжам етиң, жигитлер.
Енди хәмме биз шығамыз базарға,
Базарың инсаплы болғай жигитлер.

Көптен бери бармай базар-ошарға,
Турмысымыз айланыпты нашарға,
Сөзден даңғырлатып айдап бос арба,
Ақылгөй болғанды қойың жигитлер.

Базарладық Хожелини, Шымбайды,
Биз бурында көргенбиз бе бундайды?
Сарсық сезден қулағымыз шыңлайды,
Жер жүзи гәп етер бизди, жигитлер.

«Шыртым» ойнап, шығып қалдық ойыннан,
Қудайды умыттық бәрха сыйынғаи.
Суў емес, сөз ақты Түйемойыннан.
Жалған үәделерден тойдық, жигитлер.

Аўызбиршилик қашты кем-кем арадан,
Хәр ким өзін журттан билгиш санаған.
Мий шайылып кетти «ўарра-ўарра» дан,
Буның ақыбетин бергей, жигитлер.

Хәр билгиш өзінше силтеп бир жолды,
 Басшы айтса, қосшы қупламас болды.
 Бос ушлаған қамыс қыйғандай қолды,
 Хәмме «демократ» болды, жигитлер.

Питер емес билгишлердиң айтысы,
 Базар мусаллаты журттың қайғысы.
 Билгир санап жүргенлердиң қайсысы,
 Жол саңлағын табар екен жигитлер.

Жылан жалағандай дүканлар кепти,
 Ййген желинлерди суўалып кетти.
 Темеки тартқанлар насбайға өтти,
 Саўдагердиң қолы келди, жигитлер.

Жумыс қалды, айтыс базары қызды,
 Биреў жойбарласа, биреўлер сызды.
 Еплеп жүрип турған машинамызды
 Бузып таслап, жаяў қалдық, жигитлер.

Көлиги бар еллер салтанат тутып,
 Үстимизден өтип атыр шаңғытып.
 Жаяў базарлаймыз енди шаң жутып,
 Бөтен илажы жоқ буның, жигитлер.

Бирақ енди изге қайтып та болмас,
 Аттың басын кейин тартып та болмас.
 «Қайда барамыз?» деп айтып та болмас,
 Тәүекел қайығын миндик, жигитлер.

Бул сондай әжайып базар болажақ,
 Жәхән саўдасына барын салажақ.
 Әдалатлық тәрзисин құражақ,
 Бизиң безбен дәртке аспас, жигитлер.

Бул базарда өтпес еплемей затың,
 «Жеңимпаз» атанған сый-марапатың,
 «Конқуренция» дер жарыстың атын,
 Сол жарысқа шайланыңлар, жигитлер.

Тәлли-пәлли ислеп алдап келгенлер,
 Халықтың есабынан дәўран сүргенлер,
 Шаппат пенен жүз қызартып жүргенлер,
 Бул базарға кире алмас, жигитлер.

Билим, зейин менен узақтан шолып,
 Бул базар тәртибин атқарсақ толық,
 «Мерседес» минерсең миллионер болып,
 Сүре алғанға дәўран келди, жигитлер.

Гүршиң - доллар болар, пахтаң - ақ алтын,
 Суў болса, жер - анаң асырар халқын.
 Мал бақсаң, бул базар көтерер нарқын,
 Бардамлыны базар сүйер, жигитлер.

Сатарманға бермес онша жәбирин.
 Аларманға жүргизер өз хәмирин,
 Ұятте мәрмер тасың, боян тамырың
 Қып-қызыл валюта болар, жигитлер.

Бизлер пахта сатсақ, Сибирь - орманын,
 Қазақстан сүзер бийдай қырманын.
 Қауын сатсаң, шытырлайды шырўаның,
 Нитратсыз найшалатсаң, жигитлер.

Баяғыдай қосып жазып пахтаны,
 Услап қалмас халыққа дәрек ақшаны.
 Бул базардың басқа болар қақпаны.
 «Банкрот» дер ол қақбанды, жигитлер.

Көмешке күл тартсаң егер гөрқаўсып,
 Жеңилдің үстинен барсаң жалқаўсып,
 Қарақалпақшылық қылсаң албаўсып,
 Бул базар пәнт берер бизге, жигитлер.

Жоқарғылар бул базарды жақтырмас,
 Ыәде берер, Аралға суў ақтырмас.
 Бурынғыдай буйрық күтип тақ турмас,
 Бул базардың өз заңы бар, жигитлер.

Пуллыға - май, пулсызларға- тортасы,
 Жуқалық етип тур журттың қалтасы.
 Мафия хәм саўдагердің маңқасы
 Қашшан бул базарға кирди, жигитлер.

Бул дүнья дегениң бир қызық базар,
 Мал өтимли болса, саўдасы қызар.
 Тезирек барғаймыз оған бийхазар,
 Базарың инсаплы болғай, жигитлер!

Март, 1991-жыл.

КОРРУПЦИЯ

Бир иллет бар «пара» деген,
 Береди екен, алады екен.
 Ҳарам қоллар қалтырамай,
 Қалтасына салады екен.

Бермегенлер кала берер,
 «Билмегенлер бара берер,
 Билген адам пара берер», -
 Деп журт нақыл қылады екен.

Ҳәзир жүдә көп айтады,
 «Гүжип кетти» деп айтады.

Еситкенлер «тоба» айтады,
Алған омма урады екен.

Халық айтса, қалпы айтпас,
Болмағанды жалпы айтпас,
Гөр өгиз балтадан қайтпас,
Гүйсеместен жутады екен.

Берген адамына пайлы,
Алғанлардың иши майлы.
Жоллары бар қыйлы-қыйлы -
Бериўшилер биледи екен.

Бергенлер де тек жүрмейди,
Алғаннан пәнт жеп жүрмейди.
Қыпсалы сыр көп жүрмейди,
Журтқа әшкара болады екен.

Үйине барғанын айтып,
Қаншама бергенин айтып,
Жумысы питкенин айтып
Ертең өзи-ақ жаяды екен.

Биреўлер бар - жырып жейди,
Биреў - ийттей үрип жейди.
Ақыллысы - бөлип жейди,
Сөйтсе жақсы сиңеди екен.

Өлерменлер қалта аңлыды,
«Бере ме» деп жалтаңлайды.
Көп жегенлер талтаңлайды,
Көзине май питеди екен.

Қабат-қабат жайлар салып,
Балларына машын алып,

Заң-закон пияда қалып,
Бәндиргиде турады екен.

Бул иллеттиң тәпси урғанлар,
Мут дүньяны қапсырғанлар,
«Тутасаң» деп тапсырғанлар,
Тута алмаған болады екен.

Ұарамсынбай алып-алып,
Ақыбети барып-барып,
Артық дүнья көз шығарып,
Бир бәлеге шатады екен.

Август, 1994-жыл.

КӨЗИМЕ БИР ӘЖЕП ЗАМАН КӨРИНЕР

(Төрткүлли Абдулла Бекчановқа.)

Бул сөзди пәхим әйле, әзийз бирадар,
Таўға—таў, адамға—адам көринер,
Ақшам аспандағы жанған жулдызлар
Сен көрип турғанда маған көринер,

Сениң ақыл-зейиниң, бийғубар кеўлиң
Уғар, айтсам, дәрхал дәртимди мениң.
Ұәр ким дос-яранын, ҳәр ким өз теңин
Сыйласқанда сулыў дәўран көринер

Сыйласық, сиз—бизлик елдиң дәўлети.
Ырыс—несибениң мол берекети.
Төрткүл бағларында дослар сәўбети
Биз ушын шайырлық илхам көринер.

Арқасы Гүлдирсин, қубласыЖәйхун,
Бул дәўлетли елди аймалар ай-күн.
Мийнеткеш, миймандос азамат халқын

Еске алсам, Баба дийхан көринер.

Бабалардан айтылмай сөз қалмған,
Бир Әмиў ағады хәмме салмадан.
Ырысқымыз бир атыз, бир түп алмадан,
Бир пәлектен жүзлеп урқан көринер.

Бул елде көп ақлы—даналарым бар,
Нарбайдай кәтқуда ағаларым бар.
Ғош жигит досларым, жораларым бар.
Ел деп ентелеген палўан көринер.

Жарасықлы әдеп-икрам, назлары,
Заманның Гулайым Сәрбиназлары,
Ұр периге мегзес Төрткүл қызлары.
Хәр бири көзиме рәўшан көринер.

Қарақалпақстан, бул бир кең жахан,
Шымбайсыз—Төрткүлсиз бизге жоқ ұатан.
Султан Ыәйис—Қара таўдан қарасаң,
Жәйхун жағасында нәрўан көринер.

Саяласақ, бир гүжимниң жапырағы,
Араласқан ата-баба топырағы,
Ойнап-өскен бир аўылдың шаңлағы,
Қай төбеге шықсан, ұатан көринер.

Дәрбентинде жасап гөне тарийтың,
Өз даңқыңды жер жаханға таныттық.
Ҳадал миййет еткен бизиң халықтың
Жүзлеринен нуўры ийман көринер.

Ғалаўыт қаплаған дүньянын жүзин,
Дурыс хәм мәрдана тут өзиңди өзиң.

Тыныш, татыў турмысымызды бизиң
Ким күнлесе, бизге жаман көринер.

Қара даўыл қара булытты үрлеген,
Қулақ еситпеген, көзлер көрмеген,
Төрт уйықласақ тусимизге енбеген,
Көзиме бир әжеп заман көринер.

Кел әй, опалы дос, әзийз қардашым,
Инсаний мириўбет болғай жолдасың,
Хәр ким дурыс айдаса хуждан арбасын,
Көп пенен көргениң—дәўран көринер.

Инсаплы болғай бул дүнья базары,
Тезирек өткей дағдарыслы ҳазары.
Жақсы үмитлердиң айдын гүзары,
Ниетиң ҳақ болса. раўан көринер.

Сентябрь, 1992-жыл, Төрткүл.

БЕГЛИГИҢДИ БУЗБА СЕН

Бар билгени аўзында.
Саўдырақ қарақалпағым.
Жан сәўлеси көзинде,
Жаўдырақ қарақалпағым.
Кеўили кең майдандай,
Тамға жулдыз жайғандай.
Писип турған наймандай,
Геўдирек қарақалпағым...

Заман барар өзгерип,
Еситкенди көз көрип.
Арбаның жаман жерлери
Ой-шуқырға гез келип,

«Тартпайды - деп - табанлап,»
 Атыңды урма, жаманлап.
 Буннан да жаман жоллардан
 Жаныўар өткен қамаллап.
 Аўмастырма ябыңды
 Айғырға, қарақалпағым.
 Адамсаң ғой сабырлы,
 Қайғырма, қарақалпағым.

Тарийхтың талай өткелин
 Сал минип кешип өткениң
 Ядыңда ма? Сонда да
 Аяққа ығып кетпедиң.
 Жабығыңды жел түрип,
 Үзигиңнен сел кирип.
 Аңсағансаң ғой қуяшты,
 Булт артына телмирип
 Келдиң ғой сөйтип келеге,
 Қызба, қарақалпағым.
 Беглигиңди еле де
 Бузба, қарақалпағым.

Ҳеш қашан сен ҳеш кимниң
 Болмағансаң еркеси.
 Ҳәмме сеннен үлкенсип,
 Гүжирейтер еңсесин.
 Инсанның пейли бузылса,
 Шошқаның болар гүркеси.
 «Аш адам урысқақ» дегендей,
 Суў көтермес сиркеси.
 Жән-жақта жәнжәл, арасат,
 Қубласы жоқ арқаның.
 Бундайда ақыл-парасат
 Дәнин ек, қарақалпағым.

Бир көзди бир көз жегендей,
Тәкаббырсып атласып,
«Қай баласаң?» дегендей,
Ағайин кетти жатласып.
Қызыұы кетип дослықтың,
Суұысып барар қатнасық.
Жүзлери күлип жылтырап,
Ишлери турар сотласып.
Ерме журттың сөзине,
Жулма гүлдің жарпағын.
Бир яратқан өзиңе
Яр болсын, қарақалпағым.

«Алға бас, алға, алға!» деп,
Артымызға қайырды.
«Ақ алтын бер елге!» деп,
Теңизимизден айырды.
Қурырда байғус Аралдың
Дүньяға даңқы жайылды.
Бозторғайдай шырлатты
Шынын айтқан шайырды.
Тар жолға турсаң дус келип,
Дана бол, қарақалпағым.
Өзиңе өзиң күш берип,
Пана бол, қарақалпағым.

Жердің тилин билесең,
Ұаслы дийқан халықсаң.
Малдың тилин билесен,
Шарұаға да алықсаң.
Ұадал мийнет ислеўде
Қашан ҳарып-талыпсаң?
Өзиңди өзиң асырап,
Қол жаймайсаң тарықсаң.
Қонақ көрсең қуўжыңлап,

Суўға кирген балықсаң,
 «Ағамлар өтсин деп» жүрип,
 Есик бетте қалыпсаң..
 Жесир үйдиң қызындай,
 Жараспайды жалтағың.
 Шыйратып ескен шыжымдай,
 Шыйрақ бол, қарақалпағым.

Тартыншақ жолы жиңишке,
 Сарсылма, қарақалпағым.
 Араласып кир ишке.
 Тартынба қарақалпағым!

Ноябрь, 1991-жыл Ташкент.

ПАЙҒАМБАР ЖАСЫНДАҒЫ АДАМҒА

Сен енди пайғамбар жасына келдің,
 Бурынғыдай бийпул дәўраның болмас.
 Катқудалық истиң басына келдің,
 Жаслардың қылығын қылғаның болмас.

Жас минер, күш қайтар, толысар ақыл,
 Атызлар жалаңаш, жыйналар дақыл.
 Көрер көзге ерси және намақул
 Ислердің басына барғаның болмас.

Ғаўлықпай ғаўалап ушар аласар,
 Сабырлы қус деп журт оған қарасар.
 Парасат белбеуи саған жарасар,
 Шұрт минезлик әйлеп, сынғаның болмас.

Әўел расулилла алайҳиссалам
 Ғақтың бирлигине келтирди ийман.
 Туўрылықты сүйер ғақыйқат мудам,
 Ғийле менен жолды бурғаның болмас.

Биреулер - атеист, биреулер - диндар,
 Бул сөзден бираздың қулағы шыңлар
 Пайғамбар жасына шықпаған ким бар?
 Кеуилге менменлик алғаның болмас.

Ғийле менен сумлық екеуи егиз,
 Төртти төртке қоссаң шығармас сегиз,
 Ғаслына тартады түбинде негиз,
 Негизи жоқ гәпти айтқаның болмас.

Жақсылық гүлханын жаға билмесең,
 Дурыслықтың жолын таба билмесең,
 Такаббырлық тууын жыға билмесең,
 «Ғақпан» деп, айбарақ урғаның болмас.

Не ис өтсе өтти жаслық шағыңда,
 Нәпсинди тый сен ендиги жағыңда.
 Бул муқаддес жасқа келген ұағыңда,
 Елеуиреп терис қайтқаның болмас.

Өткен ислериңе тәубе қылмасаң,
 Гүзарыңды туұры жолға салмасаң,
 Ғұждан мүлкин ҳәзир қайта құрмасаң,
 Ақыретте қайта құрғаның болмас.

Июль, 1991-жыл.

ОҢБАҒЫРЛАР САТТЫЛАР СЕНИ (Аралға)

Өлген нәрестениң бас ушында

Өксип - өңсип жылайды ана.
Сыртта, ашық айна тусында
Бозлар бир ботасыз әрұана.

Дәрти менен усы екеўиниң
Көкте қуяш өртенип атқандай,
Бир азалы жоқлаўдың үни
Бар әлемди муңға тартқандай.

Арал, Арал! Сен кешир бизди.
Сорымызды сорлатқан елмиз.
Ырыс қазаны - теңизимизди
Қупә - күндиз урлатқан елмиз.
Несибесин ҳақтан тилеген,
Мийнет шынықтырған билегин,
Ақ көкирек еден елсең деп,
Берген еди ығбалымызға,
«Бир қазанның бир қулағына
Ийелик ет, ол - несибең» деп.
Ете алмадық саған ийелик,
Ат табанлап, арба шүйелеп,
Аўдарылды ырыс керсени.
Жаманлықтан жийиркенбеген,
Киси ығбалына үйренбеген
Оңбағырлар, саттылар сени.

«Тәбияттан күтпеңлер мийрим,
Тәбияттан тартып ал!» деди,
Сөзи жалған, ўәдеси шийрин,
Олар партбилетли хан еди.
«Мол ақ алтын ушын!» деп турып,
Шарап кәсаларын қағысты.
Дәрья суўын шөллерге бурып,
Теңиз таслап кетти жағысты.
Өзли - өзи аўыз жаласып,

Сатып хұждан деген нәрсени,
 Қорлап өзиниң тәбият - анасын,
 Оңбағырлар, саттылар сени.

Арал. Арал! Ол наймытларға
 Өкпе - гийне, тағне етпе сен.
 Кемиси хәзир соқлығып жарға,
 Бетлери жоқ саған бетлесер.
 Сен түүе сен, олар өзлерин,
 Өз ийманын, - өз исенимин,
 Басына күн туўған гезлери,
 Демде сатып кеттилер бүгин...

Арал. Арал! Билесең бе сен,
 Хәзир сондай абырайың күшли.
 Хәмме халықтың тилиндесең сен,
 Аты - хаўазың әлемге түсти.
 Сениң дағдарысың даңқ әперип,
 Талайларға дәўран сүргизди.
 Үлкен лаўазымға көтерип,
 Бийик минберлерге миңгизди.
 Ант суў ишти олар сайланарда,
 «Биз Аралға суў беремиз» деп.
 «Алыс Сибирьдеги дәрьялардан
 Суўды айдап әкелемиз» деп,
 Минберлерден тотыдай сайрап,
 Сен тиймеслер сынға илинди.
 Бүгинлиги бәри тал шайнап,
 Кимлер екенлиги билинди.
 Ертең және болар сайлаўлар,
 «Аралым» деп ажылаған гезлерде,
 Және ўәде, және алдаўлар
 Даўыс бергизди бизлерге...
 Ат - абырай алғаннан кейин,
 Буўсанып өз мәртебесине,

Басы тасқа тийгенге дейин,
 Олар сени алмас есине.
 Қәделери сиңгендей қумға,
 Қорлап инсап деген нәрсени,
 Инсапсызлық аукционында
 «Ким зыятқа» саттылар сени.

Жылаған менен келмес орнына,
 Қуұдай сыңсып жылама, ана!
 Бозлай берме өйтип оншама,
 Хәй ботасы өлген әрұана!
 «Көз ийели» деген бабалар,
 Теңиздің де ийеси бар - ды.
 Келер еле сондай заманлар:
 Суұы қашқан жағалықларды
 Қайта жуұып мәрұерт толқынлар,
 Шағалалар шарқ урар еле.
 Шегинисип сонда шөл - қумлар,
 Шалқар теңиз жарқырар еле.

Арал, Арал! Сениң жағаңа
 Тастан орнатып бир бағана,
 Жаңа әұладлар жыйналып сонда,
 Жазып қояр мына нәрсени:
 «Жигирмаланшы әсир аяғында
 Оңбағырлар, саттылар сени...»

ҰАҒЛА, ӘМИҰИМ!

Жазғы таңда шықсам Әмиұ бойына,
 Ұаұасы жаныма жағып барады,
 Қанат байлап қыялыма - ойыма,
 Ылай суұлар бурқып ағып барады.

Терең ийрим тартып, жайлап та ағар,
 Базда сазан атып, туўлап та ағар.
 Саўлатланып, суў тулпардың жалындай,
 Ырыс қазаны болып қайнап та ағар.

Басқа қызығыңды қоятур дерсең,
 Алтын сахналы бир театр дерсең.
 Суў ийеси Сулэйманның мүлкіндей,
 Мол ғәзийне ығып киятыр дерсең.

Қызкеткен, Кегейли, Пахта арналар,
 Ғарқәллезий болып Қуўаныш жармалар,
 Көлде ғаз қыйқыўлап, жылымлар майлап,
 Атызларда дийқаншылық ырғалар.

Хәрекетке келтирип кең дүньяны,
 Қарағандай елдің, жердің дәўраны,
 Жағалықта жасыл туўын көтерип,
 Жас тоғайлар алғыслайды дәрьяны.

Қағла. Әмиў - берекеттің булағы!
 Бар тиришилик саған қуллық қылады.
 Сен хәўижге минсең, еллер қуўанып,
 Шайырлар да сеннен илхәм алады.

Теңизди терис қайтқан заманлар қуртты,
 Хеш ким емес, оны адамлар қуртты.
 Сағадағы суў симирип жуўхадай,
 Аяққа ағызбай, теңселтти журтты.

Ашкөз бенделердің пейлин байқаған
 Тәңирим бәлким талай басын шайқаған,
 Жаратқанның өзи жарылқар болса,
 Адам ириккен дәрья тасар қайтадан ...

Бойларыңда жүрип ойға таламан.
Демде не заманлар кешти арадан!
Пәтли ағысыңды қайтадан көріп,
Қуғаннан көзиме жас аламан.

Хағла, хағла Әмиў, - жәўлан урып ақ.
Абийхаят суўы менен толып ақ.
Әйдархадай айбат шегип, жулқынып,
Хәм жилли көзленип, Жәйхун болып ақ.

Жағысына бахыт бәхәрин берсин,
Саған Нуў пайғамбар қәхәрин берсин.
Қырға шығып қалған байғус Аралға,
Хәр тамшың тиришилик нәхәрин берсин.

Жуўасып, хеш кимге бағынбағайсаң,
Нәўпир суўдан хасла арылмағайсаң.
Сен хәзирги адамлардың пейлиндей,
Ишкирнелик етип, тарылмағайсаң.
Август, 1993-жыл.

ЖАРҚЫЛЫҚ, НАҰРЫЗДЫҢ БАЙРАМЫ КЕЛДИ

Мириўбеттиң нурын қуйып жанларға,
Жүрек шәўкилдесип, қуўантып елди,
Жарық сәўле берип атар таңларға,
Жарқылық, наўрыздың байрамы келди.

Күн күлимлеп, хаўа райы жөнлесип,
Дийқанды шақырар атыз «кел» десип,
Усы бүгин күн менен түн теңлесип.
Кеўиллерге теңлик дәўраны келди.

Жаслар желкилдесип, жүзлери жайнап,

Қартлар шүкираналық инсабын ойлап,
 Наўрызлық гөжелер бүлкілдеп қайнап,
 Көптен күткен тойдың әнжамы келди.

Бул жаңа күн «Наўрыз» деп аталып,
 Мийрим-шәпааттың нуры тутанып,
 Әткөншеклер булдырыққа пәт алып,
 Ақшам айқулаштың майданы келди.

Жәмәәт жәм болып, қәўми-қоғамлар,
 Жеңгейлер наз етсе, күлип ағамлар,
 Дәстурханды безеп татлы тағамлар,
 Сүмелекти ертип қаймағы келди.

Сазенделер сазлап жаңлатып сазын,
 Шаңлақта шағласып журт қуар бәзим,
 Қаўышып көрисип абысын-ажын,
 Салланысып қыз хәм жәўаны келди.

Жәнжел дүньясында базар саўылған,
 Урыс жоқ, аразлық жоқ, бәрше баўырман.
 Бар адамзат шыққандай бир аўылдан,
 Татыўлық мүлкинің султаны келди.

Жақсы үмитлер жуўып кеўил ғубарын,
 Дүзелгей деп арасаттың заманың,
 Руўхы шад болып ата-бабаның,
 Аўнап түсип жатқан хабары келди.

Хақтың инаяты инсан кеўлинде,
 Мийрибанлық, мириўбеттиң гүлиндей,
 Шан-шәўкетли Өзбекстан елинде,
 Күн күлимлеп бәхәр әйямы келди!
 Жарқылық, наўрыздың байрамы келди!

Март, 1991-жыл.

МУСТАҚИЛЛИҚ МАЙДАНЫНАН ӨТКЕНДЕ

Бүгин Әмиў болып аққым келеди.
Арғымақ ат болып шапқым келеди.
Бүгин өңирине өзбек ағамның
Кеўлимнен гүл үзип таққым келеди.

Наўайы, Бердақлар дәстан биткенде,
Бабур тәрки ўатан қылып кеткенде,
Машраб ғаззеллери пәряд еткенде,
Ойға алған мақсетине жеткен бе?
Бабалар рухы кешти ойымнан,
Мустақиллиқ майданынан өткенде.

Ақмал, Аллаярлар атылып кеткенде,
Жаўлар Қадрийди қатл еткенде,
Шарафатлы инсан уйқысын бузып,
Қәбиринен шығарып алып кеткенде...
Бәри көз өңимнен өткендей болды,
Мустақиллиқ майданынан өткенде.

«Ақ алтыннан таудай қырман питкенде,
Оны жат кәрўанлар алып кеткенде,
Сен ойшаң сүйенип аўыр кетпенге,
Үнсиз турысларың елеслеп кетти,
Мустақиллиқ майданынан өткенде...

Сениң руўхыңдағы мәртлик, даналық
Жаңа дәўран жолын тапбағы лазым.
Бийик инсанлығың дүнья тән алып,
Жәхән минберинен шықсын ҳаўазың.

Кеўил талўас етип, илхам йош урар,
Мийрим суўы менен толғандай Арал,

Есер бир әжайып жағымлы самал,
Мустақиллиқ майданынан өткенде.

Өзбекстан - Күншығыстың Шолпаны,
Көп қыйын жоллардан өтерсең асып.
Бинияд таўып азат инсан әрманы,
Жолыңды жақтыртар ығбал қуяшы.

«Қутлы қәдемиңе хәсанат!» дийип,
Қан-қардаш халықлар қол берип қолға,
Қара қалпағымды шалқайта кийип,
Жаныңда бараман бул уллы жолда!

22-август, 1992-жыл, Ташкент.

МЕН ТАШКЕНТТИ САҒЫНАМАН КӨРМЕСЕМ

*Өзбекстанда қарақалпақ мәдениаты күнлериниң
ашылыұы салтанатында оқылған қосық. 26-январь,
1993-жыл.*

Мен Ташкентти сағынаман көрмесем,
Бүлбиллерин тыңлап бағқа кирмесем,
Шынарлардың саясында шай ишип,
Дослар менен сәўбетлесип жүрмесем, -
Мен Ташкентти сағынаман көрмесем.

Буннан өтер мениң барлық жолларым,
Бәхәриў - жаз, мейли қыс я гүз ўақты.
Бунда еске түсер жаслык жылларым,
Мениң жигит ўақтым, оның қыз ўақты ...

Барлық мәхәлледе мийман болғанман,
Шайхантаўр, Қойлық, Ески Жуўасы.,
Көп тыңлап хәм көп мәртебе алғанман,
Ғафур, Айбек, Миртемирлер – дуўасын.

Зулфияның алтын сазлы музасын
 Жаслай тыңлап, сулыұлығын сезгенбиз.
 Абдулла Ариплер, Еркін Ұахидлар,
 Қуұыс-қолтық қоймай бирге гезгенбиз.

Базда жалынғанбыз шайханаларда:
 «Хай, шай тасып жүрген үке, қарағым!
 Шайыңды беребер атаханларға,
 Қуй бизге бир уртлам ышқы шарабын» ...

Мен Ташкентти сағынаман көрмесем,
 Жазда Анхар бойларында жүрмесем,
 Шийрин тилли өзбек шайырларынан
 Ғәззел тыңлап, қосық оқып бермесем, -

Жылағанман мен де журттай бүлинип,
 Көрип зилзиладан қыйрап қалғанын.
 Ғақнус киби күл ишинен тирилип,
 Жаңадан ең гөззал шәхәр болғанын.

Бул қаланың адамлары өзгеше,
 Бийик инабатлы, илгир зейинли,
 Шайырдан да өтер сулыұ сөз десе,
 Әдеп-икрам қулықлы, ашық пейилли.

Бунда бай тиллердің түркий тәркиби,
 Илим-хикметлердің гүұалы тили.
 Руұхы терең мухйит өзбек халқының
 Абийхаят қуйған дуұалы тили.

Наұайы даңқ берген, Бабур жырлаған,
 Машраб ғәззел питкен бул тил бар болсын,
 Бул тил ушын Қадирийди қорлаған
 Наймытлар ақыретте қорыұ-зар болсын.

Кетер кемтаршылык, бул аўыр демлер,
Заман дүзетер өз әндийшелерин,
Айдын келешекке қойған қәдемлер
Берер көп узамай нәтийжелерин.

Хәр ким нийетине бола ис көрер,
Әўмет тилеймен мен ислериңизде.
Бир қыз ерге шықса, қырқ қыз түс көрер,
Жақсы түслер енгеі түслериңизге.

Нөкистен мен сизди аңсап келмесем,
Келип, тәңири сәлемлерин бермесем,
Дослар менен ертеңги күн ышқында,
Мустақиллиқ майданынан жүрмесем, -
Мен Ташкентти сағынаман көрмесем.

КӨЗЛЕРИМНИҢ АҒЫ-ҚАРАСЫ ҚЫЗЛАР

Биреўлерің - қызым, бириң - қарындас,
Көзлеримнің ағы-қарасы қызлар.
Сизлерсиз дүньяның қызығы болмас,
Жалған емес, гәптиң ырасы, қызлар.

Сизге арналар бул қосығым мениң,
Салланысып жүрген қыз бенен келин.
Гүл егиўди қойған қаралпақ елин,
Гүллендирип турған лаласы қызлар.

Апайлар, жеңгейлер, қурдаслар хәм де
Қахарман аналар отырған төрде.
«Ўақтында қыз болдық» - десер бәри де,
Қашық емес гәптиң арасы, қызлар.

Сизлерсиз жайнамас өмир гүлзары,
Шахсәнем Ғарибтиң шын ахыў-зары.
Ҳәр жигиттиң болар сүйген дилбары.
Ҳәр адамның бардур анасы, қызлар.

Тарийхың басланар Ҳаўа енеден.
Пийриң Бийпатпадан алған өнеген.
Айдай жамалына жулдыз түнеген,
Ашықлар кеўлиниң қуяшы қызлар.

Бириси Арыўхан, бири Ақшолпан,
Заманында елдиң ураны болған.
Ләйли, Зулайхалар дәстанда қалған,
Муҳаббаттың бийби задасы қызлар.

Баршын өткен Алпамысқа опалы,
Надира ғаззели заўкы-сапалы,
Қыз Жипектиң көш баслаған топары.
Даңқлы сулыўлардың урпағы қызлар.

Нәсият берейин десем сизге мен.
Ҳәзир ақыл алмас биреў-биреўден,
Сонда да айтайын сезгенлеримнен,
Керек жерин алар шамасы қызлар.

Мен сизге тақбайман ески уғымды,
Ҳәзир дәўир ескиликтен шығынды.
Жарасықлы заманыңа бүгинги
Әдеп-икрам жолын тутыңыз қызлар.

Ата-анамыз бизге ерик берди деп,
Еркин жасайтуғын заман келди деп,
Баспақлардың жибин басқа түрди деп,
Қудайды умытып кетпейик, қызлар.

Қызларымыз көпдур бәхәр гүлиндей,
 Сулыұлығын жәрия қылмас билинбей.
 Ақыл-зейни шыңқобыздың тилиндей,
 Сол қызлардан өрнек алайық, қызлар.

Мейли сүрме шекиң, тулым қойыңлар,
 Мейли шашты кесип, бурым қойыңлар.
 Мәселе шашта емес, баста деген бар,
 Жарасықлы жағын ойлайық, қызлар,

Мейли тырнақларды бояң қыналап,
 Бийик өкше кийиң нәлин сыналап.
 Хеш адам мин тақпас айыпқа санап,
 Ерси көринбесе болғаны, қызлар.

Қудай берген сулыұлықты бурмалап,
 Пластмастан кирпич қойып сүрмелеп,
 Қаслары маңлайға қарай өрмелеп,
 Суұ тауықтай сүмиреймейик, қызлар.

Өзиңди билмейсең, базда өзлериң,
 Бояұсыз-ақ сулыұ айдай жүзлериң.
 Қуұырылған шимишкидей көзлериң,
 Гиртийип кетпесин сүрмеден қызлар.

Европадан үлги аламыз десип,
 Мусылманнан орыс боламыз десип,
 Дизелер хәррийип, юбканы кесип,
 Қуйрықсыз бөдене болмайық, қызлар.

Рок - концерт әуиретин ашқандай,
 Тап жиллиханадан жаңа қашқандай,
 Қышқырар аяғын өгиз басқандай,
 Соған жүдә хәәес базы бир қызлар.

Боламыз деп қатты мәдениятлы,
 Жек көрип ана тил, әдебиятты,
 Өз халқың алдында болып уятлы,
 Тилди бурраңлатып сөйлемең, қызлар.

Сулыұлықтан биз қалмайық пәсте деп,
 Жаңа әўлад алар бизди еске деп,
 Халқың мың жыл кийим тикти кестелеп,
 Жараспас па еди кийгенде, қызлар?

Түркмен қызларында бар жақсы өрнек,
 Кетен көйлек кийип салланып жүрмек,
 Модалар балтырдан жоқары өрлеп. -
 Кеткенде де олар бузбады, қызлар.

Нәсиятты қойдым енди туўарып,
 Жүрмең гене гәп деп, кеўилге алып.
 Ескиниң хәммесин жоққа шығарып,
 Жетпис жыл жаңалық қуўғанбыз, қызлар.

Өтмиштиң жаныўлы ошағын көсеп,
 Ата-бабамызды көп кылдық өсек.
 «Коммунизм» қурып шалқыймыз десеқ,
 Бул қыткер заманға тап болдық кызләр.

Аяйман сизлердиң уйымыңызды,
 Қыз балларға керек буйымыңызды,
 Киймей, тәлимсиген кийимиңизди
 Қырқ баҳасын берсең табылмас, қызлар.

Қайта қурамыз деп жүрген даналар,
 Қылмысынан қашып, басын паналар.
 Бос дүкан аўзында байғус аналар
 Сандалып жүргенин не дерсең, қызлар.

Бундай болады деп кимлер түс көрген,
 Қуйқаң жуўлап турар баз бир ислерден,
 Қыз дәўири қыйын ўаққа дус келген,
 Сыныңызды бузбаң, қарағым қызлар.

Заман бүйтип турмас, келер келеге,
 Аз-кем сабыр етип турың еле де,
 Өтип алсақ базар деген бәлеге,
 Дарқанлыққа шығып кетермиз, қызлар.

Заман келер еле мереке-тойлы,
 Бәри орнына түсер жайына-жайлы,
 Ышқыңда шайырлар қартайсын мәйли,
 Бағларда гүл болып ашылың, қызлар.

Аралықтан түрли заман кешсе де,
 Дәстүрлер өзгерип айра түссе де,
 Барлық байрам календардан өшсе де,
 Сизиң байрамыңыз өшпегей, қызлар!
Март 1992- жыл.

ЯД ЕТЕР СИЗДИ

(Шараф Рашидовтың естелигине)

Дөхмет дегишлери, ғыйбат селлери,
 Жуўып кеталмады излериңизди.
 Ана топырақ Өзбекстан еллери,
 Руўхыңыз қәстерлеп, яд етер сизди.

Алтын жапырақ төгип гүзги шынарлар,
 Хәйкелиңде¹ ескен самал тынарлар,
 Гүңиренген гүмбезлер, бәлент минарлар

¹ Хәйкел – естелик мәнисинде.

Көктен саза берип, яд етер сизди.

Қара құс қанатын жайған заманда,
Сөзиңди өткізип Мәскеу таманға,
«Ташкент руўхын» жайдың пүткіл жәхәнға,
Туўып-өскен еллер яд етер сизди.

Алтын бесик болған Жиззақтың шөли,
Саўлатлы Самарқанд - жаслық мәнзили.
Арқада Хорезм, қаралпақ ели,
Көзге сүрме қылар излериңизди.

Хәм алым, хәм даныш, дийқан едиңиз,
Беглигин бузбаған султан едиңиз,
Кишипейил, гөззал инсан едиңиз,
Алтынға қаплайық сөзлериңизди.

Ким тас атса, таўдың барып қасына,
Атқан тасы түсерлер өз басына ...
Халық жыйналып хұрмет тойханасына,
Қәдирданлық әйлеп, яд етер сизди.

Сизди ким мингизсе бәлент мәрмерге,
Оның орны болар бәрхама төрде,
Өзиңиз азатлық аңсаған жерде,
Бийғәрез Ұатаның яд етер сизди.

Дүньяға даңқ жайған өзбек еллери,
Ғумшалап ашылған ығбал гүллери,
Жаңа дәўран мустақиллиқ желлери
Мәңги желпип турғай жүзлериңизди.

БУЛ ҚАЛАНЫҢ КӨШЕСИНЕН ЖҮРГЕНДЕ

(Нөкестің 60 жыллығына)

Бул қаланың көшесинен жүргенде,
Билинбейди тоқлығым я ашлығым.
Еске түсер гүўлеп өткен жаслығым,
Бул қаланың көшесинен жүргенде,

Қайсы жайды қандай ўақта құрғанын,
Қай көшеге қашан асфальт урғанын,
Яд билемен қайсы терек қайманда
Қай бәхәрде қанша жапырақ салғанын.

Нөкис десе қозып қетер делебем,
Көп жырладым, жырлайман да еле мен.
Жер жәхәнде бул шәхәрге усаған
Қала тапбай, бәрха қайтып келемен.

Қалалар бар биз көрген хәм көрмеген,
Халқы сыймай қара суў боп терлеген.
Онда адамлар жасап турып бир жайда,
Өмиринше қоңсыларын билмеген.

Бизде үй жоқ күндиз илип отырған,
Апақ-шапақ жайнап күлип отырған.
Арғы баста кимнің ийти үргенин,
Берги баста хәмме билип отырған.

Бул қаланың аэропорты ишинде,
Зилзила бар хәр лайнердің күшинде,
Бирақ базар деген бәле шыққалы
Самолетсыз түс көремен түсимде ...

Шәхәрлер көп мәлим дүнья жүзине,
Ҷаўа жутсаң, түтин урар көзиңе.
Алып қояма деп әлле биреўлер,

Завод, фабрика қура берген өзине ...

Бул қаланың дым басқаша халлары,
Шаң болса да, таза хауа жоллары.
Тек Аралдан ескен дузлы самаллар
Шырқымызды бузды соңғы жыллары.

Тахиятас еле жақын қонажақ,
Хожелиге және көпир салажақ,
Бул үшеуи келешекте қосылып.
Будапешттей үлкен шәхәр болажақ.

Қаттыағардан Қызкеткеннің сағасы,
Қутлы қоныс болған Әмиў жағасы,
«Ағам барда арқам тамда» дегендей,
Уллы Ташкент оның ғамхор ағасы.

Жигит дәуири әйне алпыс жасында,
Үргениши, Ташаўызы қасында.
Бухара хәм Самарқандтан үйренген
Тәлимаат көп бул Нөкистиң басында.

Арқамызда Қызылорда ағайин,
Өзбек, қазақ, түркмен, қырғыз, ноғайым.
Туўысқаны көп халықпыз бахытлы,
Бир қосыққа қайсы бирин тығайын.

Аўзым бармас бул Нөкисти жас деўге,
Көшелерин жер деўге я тас деўге.
Алмасбайман доллар төсеп қойса да,
Париж, Лондон, Вашингтон, Мәскеўге.

Ўа Нөкисим, сен питпеген жырдайсаң,
Әйнегимнен таңда түскен нурдайсаң.
Хәр тойыңды президент қутлықлап,

Дүнья турғаншелли жасап турғайсан.
Ноябрь, 1992-жыл.

ШОПАН ХАЛҚЫ - ШЫНЫҚҚАН ШӨЛ ПЕРЗЕНТИ

*(Тахтакөпир қойшылық шаруаларының Бийсен
 булақтағы бас қоспа кеңесінде оқылған қосық)*

Кәсиптиң жаманы жоқ шығар бәлким,
 Мийнеттин маңлай тери тамар алтын,
 Қызыл құмға қой жайып, қозы терген,
 Мен сүйемен елимнің шопан халқын.

Бәрқулла оған құрмет етким келер,
 Сый көрсетип, кеўлине жетким келер,
 Оларды көрсем, қойып сөз айдауды,
 Қой айдап, Шопан болып кетким келер.

Тынбас ол дамыл тауып жамғыр, қарда,
 Бетегели бел, отлақ жасқаларда,
 Шопанның машақатлы машқаласы,
 Мен билсем, жоқ-ау деймен басқаларда.

Бир тынбас жазы менен, қысы менен,
 Ойнама бул шаруаның иси менен,
 Қалада сойыслыққа бир қой бақсаң,
 Зыр жууырттар үйиңнің иши менен.

Күн ысып, бирде сууып, бирде жауып,
 Қой деген жууас малға бәри қәуип.
 Бир шопан жүзлеп, мыңлап қой бағады,
 Бәринің басын жәмлеп, бабын тауып.

Шопанның бос ұағы жоқ бел таянған,
 Кеш жатып, тауықтан да ерте оянған,

Баласы қыймылдаған жүкли анадай,
Дөңбекшип, түн уйқыдан төрт оянған.

Мал деген ел байлығы тынып турған,
Ети қайнап, қаймағы уйып турған.
Өгей әке минезли қатал тәбият,
Шопанды шөл қойнында шынықтырған.

Қой барда қонақ-күтилип, той саўылар,
Турысы берекет ғой, ой жаныўар!
Әзелден Адам ата жақсы көрген,
Бейиштиң малы ғой бул қой жаныўар.

Мына бир базар деген заман келди,
Өткели жайпаўытсыз, жаман келди,
Малы бардың хәли бар дегендейин,
Қандай базар болса да шамаң келди.

Бийсен булақ суўлары сыңқылдаған.
Еңбегиң ең байлық ғой ыңқылдаған,
«Қара көл пальто әпер - деп – аукционнан»,
Қызлары миллионердің қыңқылдаған...

Пахта хәм салы егейик дийхан болып,
Бир жақтан қой бағайық шопан болып,
Аш-жалаңаш қалмаспыз, құдай берсе,
Пейли кең Қарақалпақстан болып.

Ағайин ойда өзбек, қырда қазақ,
Туўысқаны көп адам көрмес азап.
Берекет хадал еңбек, татыўлықта,
Дүзеліп кетер сөйтпиз заман өзи-ақ.

Тийсе де мына заман зейнимизге,
Бизге енди қайтыў жоқ кейнимизге,

Елимнің шөл батыры-шопан халқы,
Қудайым бере бергей кең пейлимизге!

Қолдан келсе, кеўлинди табар едим,
Булақ болсам, мен сизге ағар едим.
«Шопан ата» деген бир орден ислеп,
Бәриңнің өңириңизге тағар едим...

18-июнь, 1992жыл. Бийсен аўыл.

ПОЭЗИЯ ЖУЛДЫЗЫНА

Жыллар асаў аттай, бизди узаққа
Алып қашып барар кеши-күндизи,
Жерде жанған отлар сөнер, бирақта
Сен сөнбейсең, Поэзия жұлдызы.

«Инсанлар өз дәртин гүңиренип жүрсин»,
Деп тәңирим саған бергенди тилсим,
Адам жұлдызлардың тилин не билсин,
Сен болмасаң, Поэзия жұлдызы?

Таўлар булақ көзин көмбесе егер,
Адамлық пазыйлет өлмесе егер,
Әрман жұлдызлары сөнбесе егер,
Сен сөнбейсең, Поэзия жұлдызы.

Жасыл жапырақ самал менен ойнаса,
Ашықлық ышқыдан кеўил тоймаса,
Гүллер ғұмшаланса, бұлбил сайраса,
Сен жаңасаң Поэзия жұлдызы.

«Ғалаўытлы хәм бул гөззал дүньяны
Тәрк еткен шағда да шайырдың жаны,
Бийик көктен сәлем жоллап мудары,

Жан үстимде, Поэзия жұлдызы!
Апрель, 1991-жыл.

ДӘҰРАН

«Дәўлет қусы қонарында
 Бас таңламас мудам» десер.
 Қуладин қуў аларында,
 Жапалақты «тарлан» десер.

Дәўран қараған шағында,
 Хәр ким патша өз тағында.
 Дәўлети қайтқан ўағында,
 Жақсыны да «жаман» десер.

Атлар аттан бөлингенде,
 Қыйқыўға журт еринген бе?
 Дал бедеўлер сүрингенде,
 Жүйрикти де «шабан» десер.

Мереке көрмеген кимсе,
 Өзин бек санар өзінше.
 Шонтық жигит атқа минсе,
 Өз атасын «жорам» десер.

Аңғырт минез аламаншы,
 Кыйқыўы өзине қамшы.
 «Халқым!» десе бир алдамшы"
 «Усы керек маған» десер.

«Пай енеғар мына ешек.
 Лап болмайды-аў тулпар десек,
 Қуйрығын самалға төсеп,
 Шабысына қараң» десер.

«Суў беремен теңизиңе»
 Деп инантар лебизине,
 Хәр ким тартар негизине,
 Аңламаған жаман десер...
Сентябрь, 1989-жыл

УЛЛЫ ЖЫРАҰ БАБАМБЫСАҢ

*(Жийен жыраўдың зияратына естелик қойылғанда
 оқылған қосық. Қабақлы ата, 31-март, 1991-жыл)*

Сизге ҳақ сәлемин берсем,
 Жатырқамай ялармысаң,
 Ырастан сол Жийен деген
 Уллы жыраў бабамбысаң?

Жәбир керип жаўыз ханнан,
 Көп тарығып ас хәм наннан,
 Ата журты Туркстаннан
 Асып келген бабамбысаң?

Жаңа дәрьяны жағалап,
 Қуўан дарьяны қуўалап,
 Тербенбеске ел паналап,
 Қоныс басқан бабамбысаң?

"Қабақлы ата" зиратынан
 Руўхың елеслер маған,
 "Посқан ел" муңын толғаған.
 Сол теберик бабанбысаң?

Қобызыңның муңлы сазы,—
 Қайраўдың байлаўлы ғазы,
 Тағдирге болып наразы,
 Гүңиренген бабамбысаң;

Сум пәлектиң гәрдишине,
 Бас шайқап заман исине,
 Жаңа әўладтың түсине,
 Аян берген бабамбысаң?

Инсан хәддинен асқанын,
 Келип-келип адасқанын,
 Тениз иргеңнен қашқанын,
 Сезип жатқан бабамбысаң?

Таўап етсем топырағыңды,
 Мен яд етсем әрўағыңды,
 Биздей үрим-пұтағыңды
 Қоллайтуғын бабамбысаң?

ДӘҰИРЛЕРГЕ ДАҰЫРЫҚ САЛҒАН ЖАС ҚАЛА

(Тақиятас қаласының қырқ жыллығына)

Көз қыйығын салып көрсең картаға,
 Бир қала бар биз жасаған арқада.
 Алтын күннің сынығындай жарқырап,
 Әтирапына сәўле шашар бәрхама.

Тарийх берер хәр заманға бир заман,
 Түрли муқамларға дөнип тур заман.
 Жас болса да, заманында дүньяға
 Оның даўырық салғанына ырзаман.

Несибесин салып уллы несиптен,
 Тербетилип жатып алтын бесикте,
 Бул қаланың иңгалаған даўысын
 Заманында пүткіл жәхән ееиткен.

Техниканың тайнапыры мыңлаған
 Ис басларда жер қулағы шыңлаған,
 Кремльдің телефоны шыңғырлап,
 Сталиннің дауысын да ол тыңлаған...

Еске алсаң, мәзи ертеқ болғандай,
 Кеше көргенлерің бүгін жалғандай,
 Кең аймақтың энергетик жүрегі,
 Бүгін бунда дүрис-дүрис соғып турғандай.

Бул жүректен таралған қан тамырлар,
 Жеткен жерде жеңиллесер аўырлар.
 «Ырысқыңды сат, - рәушан ал» дегендей,
 Жайнап-жаснар мың сан қала-аўыллар.

Бул қаланың қолы жетпес қай жаққа?
 Гүриш тазалап, шығарады тай пахта.
 Бетон ийлеп, сыйыр саўып, от жағып,
 Қызлар менен балық аршыр Мойнақта.

Ол жарқ етсе, кеўлиң ўақты хошлықта,
 Телевизор көрерсең қол бослықта,
 Ургениште гилем тоқып бул қала,
 «Мерседес» ке завод қуар «Дослық» та.

Бул қаланы хәмме жерде яд етер,
 Нуры түскен жерин шын абат етер.
 Қаратаўда ғасырлатып тас шайнап,
 Ташаўызда түркмен елин шад етер.

Ол қорықпайды базар деген бәледен.
 Бир жарқ етсе, миллион манат төлеген.
 Төлемесең, қараңғыда қалдырып,
 Төлегенди шуғласына бөлеген...

Хәр елат бир парқы менен айырылар,
 Бул шәхәрге дәўлет қусы қайырылар.
 Қосық жазса Тақыятас туўралы,
 «Нур қаласы» деп мақтайды шайырлар.

Саўлатына таңырқанбай қоймайсаң.
 Жас хәм сулыў дийдарына тоймайсан.
 Жәйхун дәрья бурқып аққан жағысқа
 Шамшырақ тас түскен бе деп ойлайсаң.

Қырқ жас деген бир жигиттиң дәўири,
 Алпыста да сыр алдырмас тәўири.
 Талай ғарры қалаларды қыздырар
 Тақыятас ГРЭС - иниң хәўири.

Қалағанда бул қаланың тырнағын,
 Сазға қосып уллы қурылыс ырғағын,
 Акация гүллеп атқан бул жерде,
 Жаслығымда мен де оны жырладым.

Жырла десең, елеберин жырлайман,
 Қыялымда қуяш болып нурлайсаң,
 Аққуўдай таранып Әмиў бойында,
 Келешекке нур таратып турғайсаң!
8-сентябрь, 1993-жыл.

НАЗАРХАН ЕЛИНЕ

Бес төбеден гүўлеп атлар қашқанда,
 Қыйқыўын жеткизген елсең Назархан.
 Жәйхун дәрья қызыл суўдан тасқанда,
 Басыўда көгерген гүлсең Назархан.

Мәканлап пайызлы суўдың жағасын,

Билмедим, неше жуз жасаған жасың.
Тарийх сатырлатып айдап арбасын,
Үстиңнен жол салған елсең Назархан.

Дәрбент жолда көп мийманды атқардың,
Сестинен оянып атқан топлардың,
Хан Жөнейид пенен Шайдаковлардың
Қырғынларын көрген елсең Назархан.

Арқаң кең қауалы таслақ даласы.
Шығысың айбатлы Шылпық қаласы.
Бадай менен Хожакөлдің арасы.
Қутлы мекан басқан елсең Назархан.

Тарийх гузарында турған сақшының,
Жәриялап айтайық исин жақсының.
Ұатанысаң даңқлы Жапақ бақсының,
Саз-сәўбетти сүйген елсең Назархан.

19-Сентябрь, 1992-жыл. Назархан.

САҚЛАНЫҢ БҮГИНГИ БУЗЫҚ ҚАҰАДАН

(Шайыра Зульфияға)

Қатты бузық көрдим күннің ырайын,
Жанға жағымсыз бир самал ызғырар,
Үй қасында бағда кеш түскен сайын,
Ойшаң қәдем басып шайыра барар.

Жапырақларын төгип оның жолына,
Үнсиз гүзетеди мықлы шынарлар,
Ғарғалар ғақылдап анхар бойында,
Әлле қайда муңлы майналар жылар.

Гүл мәүсими питип, өткенин жаздың
 Өкиниш соқпағында ойлап барар ма?
 Я ерте үзилген бир сулыұ саздың
 Әрманлы қаўазы жылап барар ма?

Мудам жаралыдур шайырдың жаны,
 Лекин илтимасым, сизден, шайырам:
 Умытсаңыздағы пүткіл дүньяны,
 Сақлаң өзиңизди мына қаўадан.

Гүз емес, қыс емес, бир ийт аўара,
 «Бул қай мәүсим?» деп - те сорамас хәзир.
 Исенип болмайды бундай қаўаға,
 Ким болғаныңа ол қарамас хәзир.

Жалғызлық сазында жалғыз шархана,
 Самал сүйкенсе де ол жылар бәлким.
 Өкиниш соқпағынан қайтың арқаға.
 Хұжданыңыз пәкдур, жүзиңиз жарқын.

Дәртли лираң менен инсанлар бахытын,
 Жан күйдирип жырлайсыз сиз удайы.
 Гөззаллық гүлшанын, сабыр дарақтың
 Кеўил бостаныңызға еккен қудайым.

Бийби Фатманы мен ядыма алсам,
 Кеўлимде хұрметим артады сизге.
 Егер мен бир диншил мусулман болсам,
 Намаз оқыр едим етегиңизге.

Сөз бар «сақланғанды сақларман» деген,
 Бәрин илажлайды дени саў адам.
 Зинҳар, сәл қымтаның, өтинемен сизден,
 Сақланың мына бир бузық қаўадан ...

Апрель, 1991-жыл.

КЕНДИР МЕНЕН ХОШЛАСЫҰ

Билмеген не билсин, билген - жоламас,
Айтсам қудайымның бул бир ермегин.
«Жүўери ектим кендир менен аралас»,
Кендир емес, дәрт екенин билмедим.

Кендир арасында өскен ел едик,
«Бир жағымлы өсимлик» деп жүр едик.
Май шығарып, ыйжан түйип жер едик,
Иштен тыңған бәле екенин билмедим.

Кендирим, кендирим, хош бол кендирим,
Ядымнан шықпайды салланған түриң.
Тек билгенмен жақсы жағыңды сениң,
Жаман қәсийетиң барын биледим.

Жапырағың нағыслы доланар еди,
Тарам-тарам болып ырғалар еди.
Әйтеўирде бир хош ийисиң бар еди,
Мүшки-әнўар, әтир суў ма, билмедим.

Жасыл дөнип өстиң үйдиң қасында,
Жасымық-найманның айналасында,
Қуўысыңда қыз аңлысам жасымда,
Жупар аңқып, қыялымды тербедиң.

Өне бойдан өсек самалың есер,
«Нәшебентлик кейпиң кыямет» десер,
Бүгин туқымыңнан қалмапты әсер,
Атыз-шел басында сени көрмедим.

Гүллеген пайтыңда гиртли тозанды -
Шық пенен жыярмыш ерте азанғы ...

Ким кейпият сүрип, татса «мазаңды»,
Ақыбети хор экенин билмедим.

Бул дәртке щатылып кимлер сорласа,
Ақылы азып, өз өмирин қорласар.
Бирли-жарым бәңги-сәңги болмаса,
Бурын буған хәўес елди көрмедим.

Еркек кендир өсти сыйдам сыбанып,
Атам арқан ести, қабық шығарып.
Талай орған едим қолым қабарып,
Сениң бундай сумлығыңды билмедим.

Айам май шығарған урғашы кендир,
Даўайысы едиң палаўдың сен бир.
Зыянатлы болып қалыпсаң енди,
Қатты қадағандур өмир сүрмегиң.

Жақсылық, жаманлық - қоңысы мудам,
Көкнарда гүл сулыў, нәшеси жаман,
Сондай қәсийетлер берилген саған,
Жаман жақларыңды бурын билмедим.

Ғақ кеўилли инсап, адамгершилиқ,
Ғадал мийнет пенен еткен тиришилиқ,
Әдеп-икрам, тәртиби бар елшилиқ
Өрбитпеген бузық истиң өрнегин.

Сөйтпегенде, ислер шаўып кесирге,
Сандырақлап, бәлким ерте-кешинде,
Қыйда-қыйыс калар-ек кендир ишинде,
Жаздыра алмай сум тәғдирдиң гүрмегин.

Қара енди адамларды бүгинги!
Түйе болсаң, жутар қосып түгиңди,

Нәшебентлик тәңирисине жүгинди,
Заман қәйтип дүзелерин билмедим.

«Екпе» десең егер тасада буғып,
«Шекпе» десең, шегер бәңгиси шығып,
Бул иллет атадан балаға жуғып,
Қандай нәсил тууыларын билмедим.

Адамшылык, хұждан, мийрим-шәпәәт,
Соның салдарынан болып тур қәхәт,
Дәртке шатса, бул «ғалетий рәхәт»,
Қурап болмас сынған өмир шөлмегин.

Кендир емес - бул айыптың әкеси,
Пейли бузық адамлардың нәкеси.
Кимди көрсең - Әплатунның текеси,
Ким жығылып, ким жығарын билмедим.

Келди енди жәриялылық заманы,
Әшкарадур жақсы-жаман таманың.
Хош, Кендирбай, тууардым бул наманы,
Жаға ма, жақпай ма саған, билмедим.

Апрель, 1991-жыл.

ХАЗАР САМАЛЛАРЫ *(Азербайжан дәптеринен)*

Нариман Гасанзадаға.

"КЕЛЕРСЕҢ, КӨРЕРСЕҢ"

Тау басында тас қорған,
(Тарийхын соң билерсең...)
Халық оған ат қойған:

"Келерсең де көрерсең..."

Мың еситкеннен көре,
Бир көрмеген, — өкинер.
Атам заманнан бери
Бул таў елин Шеки дер.

Тарлан құс баласындай,
Кеўил талпынар бүгин.
Шынарлар саясында
Саз хәм сәўбет бар бүгин.

Көркин де, намасын да
Ядда сақлап жүрерсең.
Шекинің гөззаллығын
Келерсен де көрерсең.

Бийик Марқал таўлары,
Басында жатар қары.
Жигитлери бағ егер,
Жипек тоқыр қызлары.

— Достым Муртаза Садық!
Қолыңда тилла тарың.
Лазгиге түскен жанан
Қандай жигиттиң яры?

— Кеўлиңе бек бол, мийман,
Ышқы азабын шегерсең.
Айтпадым ба мен саған:
«Келерсең де көрерсең"...

Суў иш суўық булақтан,
Сести кетпес қулақтан.
Умыта алмай узақта,

Арзыў әйлеп жүрерсең.
Таў басында тас қорған:
«Гэлэрсэң дә гөрэрсэң" ...

ҚАФЕЗ ДАҒЫ

Ала қарлы Қафез дағы,
Барсаң десе, бар боларсаң.
Көз қарасы, кеўил ағы,
Таза тутсаң зор боларсаң.

Жалғаннан айтып сезиңди,
Қызартпағыл сен жүзиңди,
Бийсәўбет тутсаң өзиңди,
Ел ишинде сөз боларсаң.

Сәнемсиз Ғариптиң қалы,
Саўылып ышкы висалы,
Ессе айралық самалы,
Излерине зар боларсаң.

Дәрт салып шайыр жанына
Қалма аның обалына,
Аязийди қой қалына,
Бийшараны қор қыларсаң.

* * *

Талачай бойында, Загаталада
Елпип—елпип есер бул жипек желлер.
Және көристик биз жазғы қаўада
Қазанлықта өскен қырмызы гүллер.
Көрискели көп жыл арадан кешти,
Ашықлық саўдасы басларға түсти.
Хош ийисиңди урлап самаллар ести,

Келин түсипсиз бул араға гүллер.
 Сен деп, яр ышқында Ғузуўлы өтти,
 Вийдадий, Уағыйфлар көп ғаззел битти.
 Бул әжеп заманлар бизге несип етти,
 Гөззал тәбияттың дилбары гүллер.
 Бұлбил гүл ышқында шегелер нала.
 Ашықлық дәртине ким турар ара?
 Байғус Нариманның кеўли сәтпара,
 Аязийдин дәртин сорамаң гүллер...

* * *

Таў басына ақ булыттан
 Ақ шатыр қурдым саған
 Көйкөлдин бойларында
 Сени күтемен, жанан.

Кирип уйықла ақ шатырға,
 Булытлар қойныңа кирсин.
 Сени меннен қызғанып,
 Жигитлер иши күйси

ЎАҒЫЙФТАН

Сәхәр турып гезсем ашықлар елин,
 Жуп қоса нар көрдим еки сийнеде.
 Бириси қыз еди, бириси келин.
 Жан қурбан әйлерем еккисине де.

Келин булақ суўдан бет—қолын жуўар,
 Бол тез, кетейик деп бийкеши турар.
 Қыз—келиннен, келин—қыздан да дилбар,
 Жан қурбан әйлерем еккисине де.

Келин додағыдур Тәбриз әнары,
 Елли—алтымыш түмен қыздың туұары.
 Жәннетти нәйлесин булардың яры,
 Жан құрбан әйлерем еккисине де.

Келиннің жағасы полат ийнели,
 Қыздын жағасыдур шапыраз түймели.
 Екеуи де бир—биринен ийбели,
 Жан құрбан әйлерем еккисине де.

Ұағийф дер" гүллерге бир бостан болса,
 Бири султан болса, бири хан болса,
 Бул ғарип көксимде еки жан болса,
 Мен құрбан әйлерем еккисини де.

Июнь, 1989-жыл, Баку.

ИЙШАНБАЙ КҮЙИ²

Жас тәбият маўжырап жатқан кеште,
 Сизди Кавказ таўында алдым еске.
 Қыз-Жипектиң көшиндей, мың буралып,
 Ақша булт өрмелер таўға әсте.

Усындай жомарт тәбият
 Хәсемлеп сизди жаратқан.
 Ийшанбай аға, айда ат,
 Қызлар ма, деймен, баратқан.

Ақ Машуктың бұрымы өрилмеген,
 Бештаў оған таласып, гүрилдеген.
 Аршын төсли арыўдың сийнесиндей,
 Қос өркешли Эльбрус дирилдеген.

² Алмааталы профессор Ийшанбай Қарақуловқа жазылған бул хәзил өлең хәслында қазақша жазылған (И.Ю.).

Таў бөктери бетеге,
 Кеўилиңе ким жетеди?
 Жаслық дәўран, беў ширкин,
 Өтип ғана кетеди-аў.

Қәйтип сүрсең дәўранды, сөйтип өтер,
 Қәдириңе мен жетпей, кимлер жетер?
 Сиз бенен сәўбет құрмай жүрер болсам,
 Көш артында бир тайлақ босқа кетер.

Абзал ағам, Ийшанбай,
 Қарақалпақтың баласы.
 Мың жигитти жыйсамда-ай,
 Сиздей болмас шамасы.

Қыпшақлардың қызлары зийрек келер,
 Ийне тиксе, нарысы ийрек келер.
 Қаратабан Қарақул атамыздың
 Баласындай азамат сийрек келер.

Ўа, Ийшеке, Ийшеке,
 Алыстағы баўырым.
 Мақтанады сиз бенен
 Әмиўдеги аўылың.

Жас минезиң кеўилди көтереди,
 Сизге бес қыз тийгенде нетер еди?
 Ийшекеңдей жигитлер келмегенде,
 Дүнья ширкин кеўилсиз өтер еди.

Ўа, Ийшеке, Ийшеке,
 Жигитлердиң султаны
 Узақ болғай илайым
 Өмириңниң урқаны.

Беў, сулыў қыз, биз бенен хабарласқыл,
 Дәўран өтсе, шолпыңды тағалмассаң.
 Бал бармақлы қолыңнан қуй кымызды,
 Ийшанбайдай жигитти таба алмассаң.

Ой, Ийшеке, Ийшеке,
 Қылшылдаган боз бала.
 Қызлар кетип барады,
 Айда атты тез ғана.

ЖОЛЛЫДАН СӘЛЕМ

*(Бир қыз турмысқа шығып кеткенде оның Жоллы деген
 ийтиниң айтқаны)*

Адамлар не деген бийәдеп болған,
 Кеўлимде ескендей ызғырық самал.
 Неге»кетемен» деп айтпадың маған?
 Қалай - қалай қызсаң өзиң, Айжамал?

Сен кеткенде сыртта жүрип те едим,
 Бүйтип кетериңди билип пе едим.
 «Қайда барасаң?» деп үрип те едим,
 Даўысымды еситпедиң, Айжамал.

Бахрам әкелгенде мен күшик едим,
 Қолыңнан сонша ма сүт ишип едим.
 Қабаған ийт болар деп күтип едиң,
 Биреўди қаптымба сирә, Айжамал?

Бәрхә сени қорғап жаман көзлерден,
 Оқыўға қатнадым ерип излерден.

Не жаманлық көрдің өйтип бизлерден?
Ийттиң кеўлин түсинбеген Айжамал.

Қулағымды шымшып өткениңде де,
«Патассаң» деп тергеп, сөккениңде де,
Есикти илместен кеткениңде де,
Үйди бағып жатпадым ба Айжамал?

Уйықлап жатсам мен дәлизде пырылдап.
Үй сыпырдың пылесосың дырылдап,
Қарсыластым ба мен сонда ырылдап?
Әсте шығып кетер едим, Айжамал.

Сени ойлап жұлдыз қараўлап шықтым,
Көшеде ийт қоймай сорағлап шықтым.
Қоңысылардың бәрін аралап шықтым,
«Это не хорошо!» билсең, Айжамал.

Адамлардай, ийт те ийтке тең болмас,
Жақсы ийтлер жаман достан кем болмас,
Хәр ийт өзи болар, бірақ мен болмас,
Енди мендей ийт жоқ саған, Айжамал.

Мен қосық жаздырдым шайырға айтып,
Көрсем, шалғайыңнан ойнарман тартып,
Мейли, келмей - ақ қой бул үйге қайтып,
Барған жерде бахытлы бол, Айжамал.

ХИЙЎАЛЫ ГӨЗЗАЛ

*(Хорезмли атақлы бақсы-композитор Ғафиз
Ширазидың 1990-жыл августта өткен юбилейлик
мерекесінде оқылған қосық)*

Қыя - қыя баққан хийўалы гөззал,
 Ышқыңда жанбаған - жанған да заман.
 Пәрўаналар өзін отларға урған,
 Дәртиң жанып турған шамнан да жаман.

Дилбарысаң бәрше қыз хәм келиннің,
 Гөззалысаң әл - Хорезмий елинің.
 Зулымлығы қанжар кирпичклеріңнің
 Пәрман етер Хийўа ханнан да жаман.

Жигитлердің ишин ғыж - ғыж қайнатып,
 Бир нәзериң менен аларсаң атып.
 Хафыз Ширазийдың сазын йығлатып,
 Апаң сулыў болған сеннен де жаман.

Ширазы телпегин кийген жигитлер,
 Ышқы отларында күйген жигитлер,
 Сениң ақ жүзиңди сүйген жигитлер,
 Қызғанбай айтаман, дымнан да жаман.

«Қарындасым» десем, тилим алмадың,
 Мийман ғой деп мийирбанлық қылмадың,
 Сәмендерди³ не күнлерге салмадың,
 Ибрайымның қалы оннан да жаман...

БИЗ ДҮНЬЯДАН, ДҮНЬЯ БИЗДЕН

Базда тайып қара музға,
 Базда дәрья ағар дизден.
 Ғәрезлик бар арамызда,
 Биз—дүньядан, дүнья—бизден.

³ Еркин Сәмендер – Хорезм шайыры (И.Ю.).

Биреу қурып—дүзип атар
 Биреу оны бузып атар,
 Бир имарат питпей жатар,
 Адамзат жаралған гезден.

Сырқияның сулыу көрки
 Пери ийелеп жатқан мүлки,
 Иннен қашқан қызыл түлки,
 Ийтлер қуып барар изден...

Дүнья айтар: Құдиретим бар,
 Маған бәс байласар ким бар?
 Адам емес, мен хұкимдар,
 Тәртибим бар өзим дүзген.

Адам айтар: Менсиз – несең?
 Өли дүньяның мәзи сен.
 Мен саған мәни бермесем,
 Алтын қымбат болмас жезден.

Болған сайын болсам дерсең,
 Жыйған сайын жыйсам дерсең.
 Ақырсында опық жерсең,
 Көкирегің қайтар дизден.

Периштемен дегенлериң,
 Қордим ҳарам жегенлерин.
 Менсиз жүрмес хәмеллериң,
 Не пайда бар жалған сөзден?

"Жемеймен" дегенлер бийкар,
 Дүнья хәммеге де дәркар.
 Нәпси деген бәршеде бар,
 Ким бар биротала безген?

Жүрсен дурыслық шегінде,
 Барман хадал еңбегінде.
 Көз жууыртсаң сен тегинге,
 Қанәәтиң қашар көзден...

БИР ХӘМЕЛДАР ЖИГИТКЕ

Көзиңде нур, жүзиңде қан қалмаған,
 Мәжбүрлейсең қатты сөзге бармаға.
 Тар геўдеде бул не деген көкирек,
 Бундай көкирек жарасады арбаға.

Ғарезиң жоқ адам келген ўағында,
 Суп-сур жүзиң және сусайып кетер.
 Өзиңнен күшлини көрген ўақыңда,
 Жампаңлап, аяғың қыйсайып кетер.

Көкирегиңди басып сәл-пәл оданда,
 Ызғарланып, бола берме ызалы.
 Ең болмаса, сөзиң жоқ па адамға
 Сорап шеккен сигареттей мазалы.

Жаман сөз ол пытыра қорғасындай,
 Қуйы пәслик етпе, менменлик қылма.
 Тилиңе сақ бол - қаланың қарғасындай;
 Аўылдың ийтиндей әўпилдек болма ...

Октябрь 1994-жыл.

ЖУБАТЫЎ

(«Қулағым еситпейди, көзим гиреў тартты» деп
 налыған бир яшуллыға)

«Еситпейди» деп налыма қулаққа,

Онда турған хеш гәп жоқ арсынғандай.
Бул күнде сондай сөзлер айтылмақта,
Еситкиш қулақлар да сарсылғандай.

«Көзлерим гиреу тартты» деп өкинбе,
Онда гәп жоқ, қысынып, бекингендей,
Бул топалаң дүньяда усы күнде
Қызық жоқ көрмедим деп өкингендей.

1990-жыл.

ТУСАҰЛЫ КИЙИК

(Мүсинши Қ. Жолдасбекке)

Қара пышақ қара тасқа
Жанып-жанып қайралады.
Бул шийбуұын аяқларым
Неге шандып байланады?

Я болмаса бул аяқлар
Желден жүйрик емеспеди?
«Мийрим» деген сөз қаяқта?
Бар болса «қой» демеспеди.

Желдей жүйрик төрт аяғың,
Еки аяклы жаұызларға
Қалай ғана услаттыңлар,
Көзи қыйып баұызлауға.

Мийрим жоқ-ау ырасында,
Бул инсанның баласында.
Маңырап жүр ылақ генем,
Қай путаның арасында?...

Июль, 1991-жыл.

* * *

Және келдим сениң қәбириң басына,
Келгенимди билмесең де, билсең де.
Өзиң барда жетиў ушын қасыңа,
Мен асығар едим қайда жүрсем де.

Әлле қандай көрип басқа бағларды,
Кеўил қусым ушса сайран етиўге,
Дәрхал-ақ сағынып арзыўлы ярды,
Талўас етер едим саған жетиўге.

«Шайыр, усайды ғой сенде йош барға!»
Деп күлген жүзиңе мен едим хәўес.
Сол өзиң сыйпаған қара шашларға
Қыраў түсти, бирақ гәп онда емес.

Гәп сонда: сен бизди таслап кеткели,
Адамлар өзгерген, заман өзгерген.
Дарғасы бийрәхим әжел өткели,
Арғы жүзге кетти талай көз көрген.

Адамлар өзгерди, заман өзгерди,
Мен қалай өзгермей калайын сонда?!
Ойламаған ислерди де көз көрди.
Тәғдир бурды атымды өзге бир жолға.

Бундайда көбейер пәнди-үгитлер,
Ақылға көп ерген адасар екен.
Өмирлик жолдасы өлген жигитлер,
Қызлы үйге қарап жыласар екен.

Гүзги кеш. Ызғырық. Түспекте геўгим.
Шаршадым, сандалып жалғыз жүристен.

Бир кеште айнасын қақсам бирейдің,
Күлки хәм музыка еситилди иштен ...

«Жаңарар» деп еди сүйги-мухаббат,
Жаңармаса керек ол бир түйирде.
Босатып жиберген ийеси жоқ ат,
Басы батпас екен бөтен үйирге.

Көплердің құстаны қылғаны аздай,
Бәлким, сен де бизге тағне етерсең?
Тобынан айрылған торала ғаздай,
Сонда неге өзиң таслап кетесең?

Базда мен сыймайман бул кең әлемге,
Сыртлай қарағанға жоқтай әрманым.
Не деп турғанымды еситесең бе?
Мен сени, мен сени... сағындым, жаным.

Тек сен қас-қабақтан аңлар едиң де,
Кешир, гүбирленип дәргимди айттым.
«Сууықта жалаңбас турма» дедиң бе?
«Қайт үйге» дейсең бе? - Ал, онда қайттым.
1-ноябрь 1990-жыл.

ЖАЛҒЫЗЛЫҚ

Ғайранман, не жаздық саған оныңдай,
Неңди алдық сениң, неңди алғыздық?
Неге бизди сонша қас душпаныңдай,
Бунша қуўдалайсаң, заңғар жалғызлық.

Сонша шадлы мәжилислерге кирсем де,
Өзимди қоймайсаң хасла өзиме,
Қайғысыз адамдай шағлап күлсем де,
"Сен жалғызсаң" деп түртесең көзиме.

"Сен жалғызсаң, қанша шағлаған менен,
 Жүзіңдеги күлки—мәзи бир маска.
 Аш толқын ырқында сен минген кеме,
 Түпсиз құрдым хәзир кемеңнің асты.

Сениң көкирегінде исеним де жоқ,
 Рәхәт өз отауын жыйнаған енди,
 Аяқ-қолларыңда кисениңде жоқ,
 Бирақ меннен жақын сырлас жоқ сенде".

Деп маған күлесңн сууық тус пенен,
 Ғаррыға қосылған жас қыздай болып.
 Тунлерде көндирип мени куш пенен,
 Қойнымда жатасаң муп-муздай болып.

Сеннен жасырынып қашсам аңлып, —
 Ийисшил ийттей излеп тауып аласаң,
 Тоғайда адасқан жолаушы яңлы,
 Әўере-сарсаңға бизди саласаң.

Тусимде хәўлирип қашамнн тағы,
 Алдымда көмески жин шырақ жанар;
 Сол умит үйиниң айнасындағы
 Жақтыны көрип сәл кеўлим жубанар...

Август, 1983-жыл.

СОҢҒЫ ХАТ

Жансыз сулыў жатар қанға боялып.
 Адамлар жуўырысып келер даладан.
 Сыбырлап атқандай шала оянып:
 «Тиймең ол кисиге, ол жақсы адам».

Үнсиз қалды хатты оқып көргенлер:

«Егер бир ис болса усыннан маған,
Күйеуіме айып тағып жүрмеңдер.
Тиймең ол кисиге, ол жақсы адам».

Еркектің көз жасы тамып сарғайған
Сол қағазды ашып оқысам, мудар -
Бир муңлы сыбырлы еситилер маған:
«Тиймең ол кисиге, ол жақсы адам...».

Май, 1989-жыл.

ГҮЛЛЕР АҢЛАМАС

Тобынан айырылған торала ғаздың
Ғаңқылдысын айдын көллер аңламас,
Гүл ышқында күйген бүлбил наласын
Бәхәрде ашылған гүллер аңламас.

Биреуіге айралық, биреуіге сайран,
Дүньяның исине қаларсаң хайран.
Суу ізлеп ылақса жаралы жәйран,
Өзи суу сап атқан шөллер аңламас.

Қастың бардай сонша қыйнап жанымды,
Аяусыз шертерсең кеуил тарымды.
Мениң сен деп шеккен азаптарымды,
Қудаға мың шүкир, еллер аңламас.

Гүл мәусими өтер бәхәри - жазы,
Биймезгил урмағай қазан аязы.
Ашық Аяз сен деп питкен баязың
Бийдәрт жанлар, алшақ диллер аңламас.

ЕПКЕ КЕЛСЕ АШЫҚ БОЛМАЙ ЖАСАҢЛАР...

Инсан бул бәледен қорққан қашан да,
Тислегендей өкиништиң бармағын?
Епке келсе ашық болмай жасаң дә.
Мен байғус сөйтип жасай алмадым.

Гүл жаслық бағына киргенде, маған
Бир қасымкер бұлбил былай сайраған:
«Ышқы азабысыз өмир жоқ саған», -
Дегенде, сол қусты услай алмадым.

Үш қумар көз бизди тутқынға алды,
Екеуи жумылды, биреуи қалды.
Ол хәм бизди тутып қәпеске салды,
Қанша талпынсам да босай алмадым.

Ҥижран пияласы липледи шерге,
Дәўран өткенлигин билдим сол жерде.
Сәнаўбер - гүлге ашық, гүл - сәнеўберге,
Ал мен ҳеш бирине усай алмадым.

Адамлар бар қарны тойса көклеген,
Ашықлық алдында дизе бүкпеген.
Өмиринде ышқы азабын шекпеген,
Ал мен сол азапсыз жасай алмадым.

Апрель, 1991-жыл.

ЫРЫМ

Бир шөпти аўзыма тислетип қойып,
Сен жағама сәдеп тағып атырсаң.
Шашыңды ийискеймен мен тойып—тойып,
Демиң менен мени жағып атырсаң.

Сүйрик саўсықлаың перде басқандай,
Ақ сабақлы ийне менен ойнайды.

Кеўлим—қазандағы сүтиң тасқандай,
Тартыншақ сезимлер менен қайнайды.

Әне, тисиң менен сабақты қыйдың,
Көкирегиме тақап гүлдей жүзинди.
Қыялымда сени аймалап сүйдим
Хәм пүткил умыттым сонда өзимди.

Буйтип сениң тағарыңды билгенде,
Үзилмес пе еди барлық сәдебим.
"Жаным, мен ашықпан саған" дегенди
Айтқызбас аўзыма тислеткен шөбиң...

Апрель, 1991-жыл, Ташкент.

УЛУҒБЕК ҚАТИРЕСИНЕ

*(Уллы алым Мырза Улурбектиң 600 жыллық
мерекесине)*

Сиз жулдызлар менен сәўбет құрғансыз,
Әлем тилсимлерин оқый алғансыз.
Гүмбези Даўўардан тағлимаат көрген
Тоғыз мураббийдиң бири болғансыз.

Илим қанатында ушқыр қыялың
Тамашалап жуддызлардың жамалын,
Дүньяға дәрс берип фалакияттан,
Көп алғыс алғансыз инсанияттан.
Жәхәнғирлик әйлеп бабаңыз Темир,
Жети ықлымға ол жүргизсе хәмир,

Сәйяраларға силтеп аҳли-инсанды,
 Сиз жаўлап алғансыз илми-жаҳанды.
 Таж хәм тахт хәўеси - мәңгилик талас,
 Бунда уғул өз атасын аямас.
 Хүкимдарлық сизге мийрас әйледі,
 Ақыбет тағдир суйиқаст әйледі.
 Лекин патшалықтың тахтынан да сиз
 Алымлықтың тахтын бәлент қойдыңыз.
 Бул абадий тахтдур, қанша қылса қаст,
 Пәдәрқуш перзентлер тайдыра алмас.
 Мәңги отырарсыз бул алтын тахтта,
 Инсаният яд етер хәмме ўақытта.
 «Даңқлы бабамыз» деп мақтанар мудам
 Түркий зибан улус, гөззал Түркстан.
 Самарқанд үстинде жанар жұлдызлар,
 Аспаны-фалактен рахметлер жаўар.
 Әўладларың сизден хәмийше ырза,
 Руўхыңызға таъзим, Улуғбек мырза!

6-октябрь, 1994-жыл.

ДУЎА

Жаман көзден сақласын деп бәрхама,
 Қосық пенен дўа тақтым арқаңа.

Мустақыллық - көйлегинде доланып,
 Жарқ етип шыққаныңда гүл-гүл жанып,

Таңырқатып талай қара көзлерди,
 Еситерсең көп марапат сөзлерди.

Арасында базы бир қызғаншақлар,
 Иши қара хәм хәсетгөй алшақлар,—

Сени күнлер хәм де меннен қызғанар,

Сыртыңнан өсек сөз өрмегин шалар.

"Эстапырла, қайдан келген гөззал?" деп,
Иши күйіп көзя қатты кезмәмбет,-

Шыққыр көзин оқлап "япырмай" менен,
Атар туў сыртыңнан ол оқжай менен.

Сонда бул дуўаның күшин сезерсең,
"Бир жаўыздың оғын қайтарды-аў" дерсең.

Атқан оғы тийгендей таў тасына,
Қайтып барып, қадалар өз басына.

Хәм ол наймыт, хүрей қалмай түрінде,
Көзи парта шығар турған жерінде.

ҚУДАЙЫ ҚОНАҚТЫҢ ҚОСЫҒЫ

(Қ.Айназарға)

Жатырқама бизди, гүл жүзли дилбар,
Еле хәм дәўраның болғай илайым.
Мени дым шаршатты айланыш жоллар,
Үйиңди аш, бир ақшам мийман болайын!

Жалғыз жолға шығыў қыйын өмирде,
Түрли кемлик келер екен кеўилге
Мен қайда барайын усы иңирде?
Қабыл ет, бир ақшам мийман болайын.

Бир есикке барсам, жас болып шықты,
Бир есикти қақсам, кеш болып шықты.
Атым отсыз, өзим аш болып шықтым,
Қапыңды аш, бир кеше мийман болайын.

Сыны кетпес дейди сырлы табақтың,

Қызларға бергисиз бадам қабақлым.
Саўабы көп болар жақсы қонақтың,
Аш деймен, бир ақшам мийман болайын.

Көзлерің көплерди кўйдирген шығар,
Ләбиң сўйгениңе сўйдирген шығар.
Талайлар ергенек тайдырған шығар,
Ал мен бир мийзамкеш мийман болайын.

Жат деген жериңде уйқлайын жатып,
Мойным қыйсық питкей билегиң батып.
Уйықласаң, көзиңнен сўйип оятып,
Мудам хызметиңде турған болайын.

Отырсаң да сән - салтанат көшкіңде,
Жаслық дәўран өтер екен бес күнде,
Бўйтип жалынбаған едим хеш кимге,
Үйиңди аш, бир кеше мийман болайын,
Қәдди бойларыңа қурбан болайын!

* * *

Адам бар ишинен тырнақ айланбас,
Басқаның болғанын көрип атқан жоқ,
Жер өз көшеринен аўса қыйланбас
Өии хәм кетерин билип атқан жоқ.

Сумлық, ишкернелик жайлаған қаның,
Қызғаныш—хәсеттен қыйнар өз жанын.
Шүкир етерсең кеңлигине дүньяның,
Айтқанының бәри болып атқан жақ.

Биреўлерге ығбал келгенин көрип,
Ишинен қан жылар, сыртынан күлип.

Ийтлер үрген менен кәрўан иркилип,
Биймезгил бир жерге қонып атқан жоқ.

Қаны пәс, пейли тар, ҳарамызада,
Тулға болып қалсам дейди дүньяға.
Тасларды қопарып, бассаң дәрьяға,
Дәрья қурып, таўлар кемип атқан жоқ.

Декабрь, 1991-жыл.

АҚЫН КЕТИП БАРАДЫ...⁴

*(Шайыр Жубан Молдағалиевты жерлеу мәресимінде
оқылған)*

Көремен ел көзінде жас турғанын,
Жақсылар кетерде өз қаўымынан,
Усы бир дүяня деген бастырманың
Бир бағаны сынғандай тәғдирдің даўылынан.

Сол баған сынған жерден жамғыр өтип.
Кеўилди қалжыратар, қан жылатар.
Тасқа түскен шөлмектей саңғыр етип,
Ийилмеген басларды салбыратар.

Өзегің ақ қайындай жалын шарпып,
Торғайша шырлап, жанын жыр бийлеген,
Қайғысын адамзаттың өзине артып,
Ақын кетип барады бул дүньядан.

Шайырдын келгенин журт билмес дейди.
Туўылғансаң Ақ Жайық етегинде.
Оқтың шыққан жериндей үңирейтип,
Кеўилди жараладың кетерінде.

⁴ Бул ҳасылнда қазақша жазылған өлең еди. И.Ю.

Жасынан жақсы көрген жаным ағам,
 Нәкисте бирге өткізген кеш есімде.
 Енди болса, жүзинди жадыраған
 Көрмеймен-ау Алматы көшесінде...

10-октябрь, 1988-жыл, Алматы.

СОНЕТ

Базарға барсаң, адам өлмегендей,
 Ким не менен бунда саўда етти екен?
 Әўлийеге барсаң адам қалмағандай,
 Дүньяға қанша адам келип-кетти екен?

Қай жерде ким алмаған есабан буның.
 Лекин дем санаўлы, өлшеўли десер.
 Пышық қуўып таўсар найшаның жибин.
 Қайтып келмес жолға кәрўаның көшер.

Бунда иләхият даналығы бар:
 Өлмейтуғынлығын билсе адамлар,
 Хәмме тири жүрсе жердиң жүзінде.

Нешик кешер еди дүньяның ҳалы?
 Бес күн өмир сүргенниң өзінде,
 Астан-кестен етип атыр дүньяны . . .

ҚУЛПЫТАСТАҒЫ ЖАЗЫҰЛАР

Турдымурат аға Бекимбетовтың басындағы жазыұ

Жаңа заманда жетилген
 Түптен салған урпақ едиң.
 Кәтқудалық ис питирген

Ири қарақалпақ едиң.

Бабаш Исмаиловтың қулпытасындағы жазыў

Минезиң бар еди жипектен майда,
 Енди бизге сендей жанажан қайда
 Адамшылық деген уллы сарайда
 Қалыс хызмет етип турдың да кеттиң.

Қарақалпақ миллий киимлериниң хәм нағысларының шебери Заҳира Оразбай қызының басындағы жазыў.

Кимнен қалмаған бул өмир жағысы,
 Сени алып кетти тәғдир ағысы.
 Ел ядында сақлар сени, Заҳира,
 Өзиң тиккен көк көйлектің нағысы.

Халық артисти Гүлхан Ширазиеваға

Гүлхан апа, өзиң айтқан "Адыңнан"
 Хеш ўақытта шығар емес ядымнан.
 Ел хұрметлеп еске алар мудары,
 Хош қаўазлы сендей қызын қадирдан.

Профессор Досжан Насыровтың қулпытасындағы жазыў.

Ана тилдиң арын арлап өттиң сен,
 Даңқлы алымлық дәрежеге жеттиң сен.
 Адам едиң арысландай азамат,
 Ялғаншыны ерте таслап кеттиң сен.

Хожанияз Режеповтың басындағы жазыў

Ели суйген ер жигиттиң бири едиң,

Халыққа қалыс хызмет етип жүр едиң.
Бул дуньядан биймезгил көз жумғаның
Дағлап кетти досларыңның жүрегин.

Хатира Қырғызбаева естелигине

Даўыл үзген жапырақтай солдың кеттиң,
Дуньяға келмегендей болдың кеттиң.

* * *

Гүлдей перзент берген соң,
Узағына берсе екен.
Ырасында да бул дунья
Опасы жоқ нәрсе екен.

ҚОЛТАҢБАЛАР (автографлар)

Рафаэли даламның
(Сүўретши Қыдырбай Сайытовқа)

Сынығындай алтынның
Минезиң бар-аў, қарағым.
Жалқаў йошы халқымның,
Рафаэли даламның.
О дуньяда сүўретке.
Жан бересең деседи.
Тәңирим бирақ әлбетте
Гүнаңды сениң кешеди.
Өйткени сен өзиңнің
Салған сүўретлериңе
Нур жуўыртып көзиңнен,
Жан бересең тириңде...

1971-жыл.

Зулфияға

Ояў жатқанымда түс көрип,
 Узақ таңлар зарыққан ўақта,
 Адамлардың ишинде жүрип,
 Жалғызсырап жабыққан ўақта, -
 Емиренип, ержиреп сонда,
 Досларымды ядға аламан,
 Сизиң құрметиңиз алдында
 Мен диз шөгип узақ қаламан.

1988-жыл.

ШАЙЫР ҲӘМ ЖҮРЕК

Жүрек

Мен саған, шайыр, өкпели,
 Сениң өзиң қалайсаң?
 Аямайсаң тек мени,
 Басқаның бәрін аяйсаң.

Үстимнен бәрха күлесен,
 Азаплаўды билесен.
 Кисини атын мингендей
 Қамшылайсаң жүресен

Сәл жерде тасып толасаң.
 Қыйт етсе ашық боласаң.
 Күйдирип ышқы отына,
 Саў жанға жара саласаң.

Дүньяның барлық қайғысын
 Үстиме мениң артасаң.
 Қосық жазып түн бойы,

Уйықламай шылым тартасаң.

Бир тынбай ислеп тураман
 Сен уйықлаған гезиң.
 Бийрәхим шайыр, жоражан,
 Инсап бар ма өзиңде?!

Шайыр

Дәртимди өйтип қозғама,
 Жүрегим, саған ырзаман,
 Мен де айтайын азғана,
 Сен де тыңла бирзаман.

Айтарың бар ма қанекей,
 Қолымнан келсе аярем.
 Саған хеш хазар бергизбей,
 Шалқақлатып қоярем.

Мен саған емес, бәлки сен
 Маған тыным бермейсең.
 Адамзаттың дартинен
 Суўғармасам, шөллейсең.

Жаманлық көрсең демигип,
 Жақсылық излеп терлейсең.
 Қара суўға семирпип,
 Қайғысыз шағлап жүрмейсең.

Қайғырғаның ел иси
 Бийпәрўа дәўран сүрмейсең.
 Келсе илхам периси,
 Өлгениңди билмейсең.

Даўласпайық, кел қане,

Айыплап биреу-биреуди.
Өзыңди колға ал, қәне,
Орның сениң гиреули.

Алма, достым кеуилге,
Суўыспасын арамыз.
Бул бес күнлик өмирде
Не болсақ, бирге боламыз.

Даўласып енди хәлексең,
Көп пенен көрген той, жора,
Жүрекписең — жүрексең,
Қыңқылдыңды қой, жора.

Бетиңди қашан қайырдым?
Кисиге тағне етпе дым.
Сонда саған шаырдың,
Жүреги бол деппедим...

Ноябрь, 1994-жыл.

ҚАРЛЫҒАШ

Жаслай жанға жақын ең сулыў тилде
Күйип-писип, сайрап турған қарлығаш!
Не деп турғаныңды түсинбесем де,
Маған дәркар емес сен ушын дилмаш.

Инсанға үйирсек қуссаң әзелден,
Сулыў сүүретиң бар кәлем сызғандай.
Қанатларың қайшы менен гүзелген
Пәклигиңе периштелер қызғандай.

Не деген жағымлы нәзик хәм көркем
Тил менен сайрайсаң кеткенше есиң.
Бейиш ҳаўазынан илхамланып сен,

Оқысаң «Лейлатул қадир» сүӱресин.

Намруд фирғаӱнның гүлханы жанып,
Аспаны-фалекти жалынлатқанда,
Пайғамбарды үлкен сақпанға салып,
Гүрлеп жанған от ишине атқанда, -

Сен суӱ тасып кирттай тумсығың менен,
Отқа суӱ сепкенсең шырылдап жүрип.
Пайғамбар елжиреп шын жүрегинен,
Саған дуӱа қылған бул исти көрип.

«Ҳак нийетиң менен аткарсаң қалыс,
Жақсылықтың үлкен-кишиси болмас»,
Деген ибратлы сөз әзелий таныс
Соннан қалса керек бизге, қарлығаш.

Сәӱирдин, самалы менен бәхәрде
Әйнегимнен кирип келер едиң сен.
Тамның ағашына, қәӱипсиз жерге
Жубайласып уя салар едиң сен.

Шымшық аңлайтуғын тарғыл пышық та
Саған мәлел бермей көз жумар еди.
Сийрек көринесең сен соңғы ўақта,
Қашқаныңа кандай себеп бар еди?

Аӱа, биз инсапсыз қаттыға кетип,
Аяӱсыз уӱладық жер, суӱ, ҳаӱаны.
Ана-тәбиятқа қыянет етип;
Енди тартпақтамыз оның заӱалын ...

Балалық шағымның өжиресине
Сени алып кирген көклемги қуаш.
Кел, ашық кеӱлимнің пәнжиресине

Тартынбай уя сал, сулыў қарлығаш.
Хут айы, 1995-жыл.

АВАРИЯ

Қызығы көп даланың да,
 Көзим бир ис көрип кетти.
 Тымпый жаптың алаңында
 Бир әлаMAT болып кетти:

Сайлаў бала талұасланып,
 Сәскеде мәккеге барып,
 Жарты қанар'силос алып,
 Қамба бетке журип кетти.

Әбдижәмий аўыл беттен
 Алты қызды алып кеткен,
 Таз арбакеш Қосымбеттен
 Мәгәр үлги көрип кетти.

Арба айдаған Қосымбет таздан,
 Бул шоферлер оннан да саз.
 Мисли жуп гүләңгир қораз,
 Бир саўашқа кирип кетти.

—Мәккеликтен қайтқан Сайлаў!
 Ық жағымнан айда жайлаў.
 Машинаңды бур былайлаў,
 Қызларға шаң урып кетти,—

Деди Әбдижамий сонда.
 Сайлаў қәйтп қалсын шында.
 —Жол берип мен ақмақпан ба?
 Деп рульди тартып кетти.

—Жигит болсаң, жақсы ойлан,
Мени емес, кызларды сыйлаң,
Дәркар емес правнлаң;—
Деп Әбекең бурып кетти.

Сайлаў бала қарсы барды
Жиберсин бе намыс-арды?
Коп үрпек бас жыңғылларды
Машинасы қырып кетти.

Бар күш пенен газди басып;
Екеуи дәрьядай тасып,
Қошқардай гелле тасласып,
Бир бирине урып кетти.

Кос машина еки батыр,
Бола қалды шатыр-шатыр
Мурны уўылған радиатор,
Пәрик ишке кирип кетти.

Кетти бир-бирин қылжыйтып,
Пискен геллейдей тыржыйтып.
Машиналар тисин ыржыйтып,
Бирин-бири сүрип кетти.

Арашалар қандай қудай,
Бир-бирнен зор шығады-ай.
Гүйин қызғанған буғадай,
Бир бирине минип кетти.

Сен Көбикли, мен Қараман,
Хәр ким жеңиске талабан.
Арашаға керек Қоблан,
Деп әтшөклер күлип кетти.

—Әбдижәмий қылдың обал,
Шофер болмай, әдира қал.
Аўдарылған алты гөззал
Устин қағып турып кетти.

Еки батыр күшти жәмлеп,
Айғырдайын кетти хәңлеп,
Машынның аўзы кемсеңлеп,
Езиўлерин жырып кетти.

"Өзинде—деп—гүллән айып",
Әбдижәмий кетти тайып.
Сайлаўдың аўзы қыйсайып,
Қула дүзде қалып кетти.

Көк өжетлик бермес қайыр,
Сөйтсең жүдә совхоз байыр.
Бул ҳадийсти көрген шайыр,
Сатираға салып кетти...

25-сентябрь, 1959-жыл.

Ескертиў: Бир гезде Өмирбек лаққы ҳаққында пьеса жазыўға туўра келди. Ол ўақта атақлы күлки сөз шебери Палўанияз аға—Ағаш қуйрық Тахтакөпирдеги Ленин совхозында директор еди. Терим күнлери оның қасында ўакил болып, бир хәпте жүрдим. Бир күни Жәнемет аўылы тусында мәкке орағын көриўге баратырсақ, қула дүзде бузылып, түтеп атырған машинаға дус келдик. Палўанияз аға бул қосықты көширтип алды да, бирақ хәзирше баспаға шығартпаўды өтиниш қылды.

Қосық соңлары бир газетада шала-шарпы шыққаны есимде. Лекин китапта шыққан жоқ. И. Ю.

АЛЫС МАЛАЙЗИЯ КЕШЕЛЕРИНДЕ

1

Алыс Малайзия кешелерінде
 Қус жолынан төгилгендей жулдызлар,
 Кубланың бул ғәнийметли жерінде
 Сени ойлай-ойлай болдым бийқарар.

Пальма желпип турған пайызлы көше,
 Бул жерлер көрмеген қарлы қысларды.
 Тәңирим «жерге жәннет қураман» десе,
 Бәлким, таңлар еди бул жағысларды.

Жок, ол мүтәж емес бейишке қаслан,
 Не жаратса «адамларға болсын» дер,
 «Қызғанысып ийттей ырылдаспастан,
 Хәр ким өз елинде дәўран сүрсин» дер.

Лекин, қам сүт емген бенде бул адам,
 Қулақ асар шайтан ұасұасасына,
 Дурыслық излеп өзи бузған дүньядан,
 Түрли пикир уялайды басына.

2

Алыс Малайзия кешелерінде
 Қус жолынан төгилгендей жулдызлар,
 Куала-Лумпурдың көшелерінде
 Өзге бир өмирдің дәрьясы ағар.

Бул бийтаньс дәрья бизде ақпаған,
 Енип те көрмеген түслеримизге,
 Бул «үшинши дүнья» раўаж таппаған,
 «Артта қалған ел» деп оқытылған бизге.

Бунда болғаныңда мениң қасымда,
 Ким «артта қалғанын» көрер едиң сен.
 Бирақ, хәзир қай дүканның аўзында
 Нан гезекте турғаныңды билмеймен.

Негедур, пушайман етип бараман,
 Умытқанман саат нешелерин де.
 Өкиниш ағымында кетип бараман,
 Куала-Лумпурдың көшелеринде.

3

Мухит аймалаған бул атаўларда
 Жемистиң жүз әлўан түрлери өсер.
 Абылайсаң селлер жаўып таўларға,
 Хурма гүллеп атса, бананлар писер.

Хәзир қыстың айы бизиң есапта;
 Ал, бунда көйлекшең ыссылап жүрер.
 Келгендейсең тек гүл араламакқа,
 Гүллер, гүллер, гүллер және де гүллер .

Бирақ, енди олар берилмес тегин,
 Көрген бассыныўдың талай зыянын,
 Халқы қанлы гүрес азабын шегип,
 Бийғәрезлик алған Малайзияның.

4

Бизнесменлер менен хәр жолыққанда,
 Еске түсер бизиң епсизлигимиз.
 Неге сонша қысым қыламыз жанға?
 Неге олақ халықпыз бүгинлиги биз?

Бир кәса кофениң үстинде олар
 Миллион доллар мәселесин шешеди;
 Жумсалған бир пулы мың манат туўар,
 Тасқа ексе, тамыр урып өседи.

Олар - дунья базарының еркеси,
 Олар алдамайды, алданбайды да.
 Биздегидей гүжирейтпес еңсесин,
 «Тонайман» деп гедейди де, байды да.

Мейли, тағне қылмаң, мырзалар бизге,
 Илажы болар бул ялғаншы бес күнниң.
 Бассынбаң, бизде де ҳәзирги күнде
 «Бизнесменлер» қойын бақпас ҳеш кимниң.

Тилимизге бизнес белбеўин орап,
 Айтысқанда болар ҳалымыз мәлим:
 Биздей регламентсиз сулыў гәп қурап,
 Ислете алмайсыз сөз капиталын...

5

Спикер - парламент баслығы бунда,
 Бизди қонақ етти дастурхан жайып.
 Изли-изинен қосық жаңлады сонда.
 Бийтаныс, жарымлы сазлар әжайып.

Ах, неткен хош қаўаз сахна бүлбили!
 «Мырза, әпиў етиң, жаңағы бизге
 Қосық айтқан жанан қай бағдың гүли?
 Не деген талантлы артист көп сизде!»

Мырзам күлди сонда маған сыбырлап:
 «Сазенделер, қосықшылар бул жерде
 Ҳеш те артист емес, бәри депутат;

Парламенттиң ағзалары бәри де.

Сиз қызыққан ханым, гүл жүзли жанан, -
Экспорт министри» - деп көзин қысты,
Соннан кейин ол хәм турып орнынан,
Бир қосық баслады, журт хаўаз қосты.

Ол қосықты еситпедим мен бирақ,
Бир ғәлетий сезим ышқында жандым:
Қарсымда отырған гөззалға қарап,
«Экспорт министри ...» деп сыбырландым

6

«Әссалам», «Инша алла» деген сөзлерден
Бунда түсинбедим басқа хеш сөзди.
Солайда сахнадан түсти де бирден,
Бир дилбар ойынға шақырды бизди.

Билемен, бул мәзи қонаққа хұрмет.
Там-там күшке минди, зал кетти гүрлеп.
Таярлықсыз бала шыққандай тахтаға,
Кеттим жалаң аяқ шығып сахнаға.

Бирақ, сол бийтаныс ырғақлы сазлар,
Дилмашсыз-ак баўыр басты жаныма,
Хәм қарап қояман урланып базда,
Қыздың қоңыраўлы аяқларына.

Тилден көре түсиникли бул аяқлар,
Күлимлеген көзлер, жүзлер тиллесер.
Кеўлимде Хорезм, Қарақалпақтан
Йошлы рақслардың самалы есер.

Көзлерде, жүзлерде тил болмаса да,

Кеўиллерде сырлы зибан бар екен.
Тиллер бирин-бири жатырқаса да,
Диллер дилмашсыз-ақ тил табар екен.

7

Сулыўлықта бир-биринен зияда,
Жасыл тоғайлары жайнар бул жердиң.
Өтип баратырып, джунглияда -
Маймылдың адамға күлгенин көрдим.

Ол сондай күледі рәхәтке батып,
Бир қызық сахнаны тамашалағандай.
Ол күледі ишек-силеси қатып,
Биреў киндигинен қытықлағандай.

Сонша неге күледі ол антурған,
Бизиң қай жеримиз оған тамаша?
Бәлким, бул горилла - ақыллы ҳайўан,
Пәмлеп күлип тур ма екен ямаса:

Уятсызлық ҳәўиж алған бул дүнья
Рок-концерт сахнасына айланып,
Адамлардың қайта бастан маймылға
Усап киятырғанына қуўанып ...

8

Алыс Малайзия кешелеринде
Қус жолынан төгилгендей жулдызлар.
Бул миймандос мусылманның елинде
Киймешекли келин, қолаң шаш кызлар.

Доланар күлимлеп қара көзлери,
«Саламат датаң!» дер кирип жаныңа.

Тили бөтен, бірақ усар өзлери
Мениң кегейлили балдызларыма.

Бул жерде де қызлар динине берик,
Әдеп-икрамлары хәз берер маған.
Бунда хәр сулыұдың жамалын көрип,
Сени сағынаман, шөллеймен саған ...

Гүл нағыслы узын көйлек кийгени,
Журтты сүйсиндирип, тартар қыялың.
Хош қылықлы, бир-биринен ийбели,
Ай-хай, сәнемлери Малайзияның!

9

Қандай дарақлар көп дейсең булманда,
Қызыл, жасыл жапырақ, кийген липасы,
Басқа ағашлар жайнап-жаснап турғанда,
Мудам жылап турар каучук ағашы.

Ол турар қуұарып, иреңки қашып,
Тилким-тилким болған оның денеси.
Хәр пышақ тийгенде зәхәрдей ашып,
Бәлким, азап шегер аұытқып еси.

Адам аямай бул азап ағашын,
Өткир тыйық пенен жара салады.
Сол жарадан аққан ашшы көз жасын
Қабақ тостағанра жыйып алады.

Каучук «саұып» алар малай дийқаны.
Не илаж? Кәсиби. Аңсат па оған?
Хәзир ағаш түўе, адамның қаны
Каучук «көз жасынан» әдеўир арзан.

10

Алыс Малайзия кешелерінде,
Қус жолынан төгилгендей жулдызлар.
Сулыұ сезимлер бар кеуил төримде,
«Солар сөнбегей» деп, жүрегим сызлар.

Хәмме Хаўа ене, Адам атадан -
Неге жатырқаймыз бир-биримизди?
Түстик пе я басқа планетадан,
Жат топырақтан жаратқан ба я бизди?

Хинд океаны жуўып турған тазартып,
Мынаў Малакканың алтын жағысы.
«Мың бир түн» де айтқан ертектен артық,
«Жер жәннети» деген эрам бағы усы.

Егер еллер - елди, адамды - адам
Жатырқамай татыў өмир сүргенде,
Бул рәхәт есиги ашылып мудам,
Әдилсизлик көрмес еди бир бенде.

Бирақ, хәзир ол жоқ, ол мәзи әрман,
Хәр үй есигине тәмбилер басқан.
Мүмкин, мен бос қыял қулы шығарман,
Журтлар ийгиликтен ўаз кешкен қашшан?

Хеш те олай емес. Көплер өзиңдей,
Ийгилик, татыўлық тилер хәммеге.
Барлық жерде адамыйзат бизиңдей,
Қуштар азат, татыў өмир сүрмеге.

Шадлық - сизге, қайғым - өзиме қалсын,
Әрманға шөллермен өмирим барында.
Инсан ашықлардай шағлап дем алсын,

Гөззал Ланкавийдің курортларында.

11

Бизлерге бийтаныс бул елдің халқын
Шетинен «бай» деп мен айта алмайман,
Байы - бай, жарлысы - жарлы-ды бәлким,
Бай еллер хәм қалый болмас ондайдан.

Бирақ та, бул елде урлық жоқ екен,
Машынға - гараж жоқ, шарбақ жоқ бағда.
Урлық ислеп қолға түсеғойсаң сен,
Өмириңше сарғаярсаң қамақта.

Ишиўшилиқ бунда дәстүрден қалған,
Шийше ашылмайды қонағыңа да.
Қыйсайып қарамас бунда хеш адам
Виски, коньяк хәм арағыңа да.

Дүкан - қараўылсыз, есик - қулыпсыз,
Жолға қойып кеткен затыңа тиймес.
Билемең, сиз маған күлип турыпсыз,
Сыртты мақтағанды кеўлимиз сүймес.

Аўа, бул «ертекке» исенбес халық,
Инсап, хәқлық ермек болған еллерде;
Нызамлар қағаздың жүзинде қалып,
Нызамсызлық хәўиж алған еллерде ...

12

Алыс Малайзия кешелеринде
Қус жолынан төгилгендей жулдызлар.
Берекетли бул мусылман елинде
Саждегахте хәқтың инаяты бар.

Бардық зыяратқа бир күни таңда,
 Бул муқаддес жайдың даңқын еситип.
 Шомылар кубланың куяш нурына,
 Шах Жаҳанның ақ мәрўарид мешити.

Пальмалар ырғалып, хәмме жақ гүллеп,
 Периштелер көктен жерге енгендей.
 «Қуда бир, Муҳаммед расули хақ» деп,
 Гүмбези гүңиренип ҳауаз бергендей.

Кирдим жалаң аяқ, көпке илесип
 Хәм тилек тиледим Пәрўардигардан:
 «Я Тәңирим, бендеңе бергейсең несип,
 Мириўбетли болғай дүньяда инсан!

Шексиз құдиретиңнен бина болған күн,
 Хәр шыққанда төгилген қан көрмесин.
 Төрт аяклы ҳайўан көбейсин, лекин, -
 Еки аяклы ҳайўан өсип - өнбесин!

Тәңирим, бермесең де артық дүнья-мал,
 Инсап хәм мийрим бер бенделериңе,
 Хәммениң кеўлине жақсылықлар сал,
 Дүньяға - тынышлық, залымға - заўал,
 Берекет бер Малайзия елине».

Куала-Лумпур Декабрь 1991-жыл.

ТӨК ТАҰЫНДАҒЫ ОЙЛАР

1.

Түс атыңнан, кел Улмамбет қасыма,
 Бир шығайық Төк тауының басына.
 Сениң менен бир сәуірлеп қайтайын,

Келгенимде мен пайғамбар жасыма.
 Айталмасаң сен де «жүдә жаспан» деп,
 Қарайсаң ба қырау шалған шашыңа?
 Бірақ «хәзир ақ шаш мода ерлерге»,
 Деп хаяллар айтысар көп жерлерде...

2.

Дослар болды. Еле де бар. Бірақта
 Биразлары кетти келмес жыраққа...
 Биразы хәмелдар болып өзиңдей,
 Көринер тек жыйналыста, қонақта.
 Отырыспада апақ - шапақ боламыз,
 Зор беремиз марапат хәм араққа.
 Сол заңғар ғой Брежневтың тусында
 Еркеклерди сүйистирген усындай...

3.

Ал сен, бала, сәл жасырақ болсаң да,
 Бизиң менен сырласыўға барсаң дә.
 Мениң ушын өзгермейсең өмирде,
 Кердериге хәким болып турсаң да.
 Жүр қәне, бир жыртылысып алайық,
 Төк таўына гүз киятқан қарсаңда.
 Сен бир гезде шайыр едиң «ўо» деген.
 Өзгерислер болмай атыр не деген.

4.

Бир биймаза назбийке ғой шайырлық,
 Дурыс иследиң өз ўақтында айырлып,
 «Өнерди үйрен де жийрен» дегендей,
 Неке талақ десе, бердиң қайыллық.
 Йош периси не буйырса ал маған,

Бас тартыўға менде жоқ ҳеш тайынлық.
Көмпис болып, көнип кеткен қусайман.
Жеп жүргеним жоқ бирақ та пушайман.

5.

Ўа, шайырлық! Сенсиз саҳра шөлдеймен.
Булағынан ишкен сайын шөллейман.
Хәр сапары түсип кетсе ушқының,
Тамызықтай жанып болмай сөнбеймен.
Йош периси келсе, жойтып есимди,
Жанды қайда қоярымды билмейман.
Бирақ ҳәзир ким тийгизер ол қайырды,
Ғаррысынып жүрсе керек шайырды...

6.

Еки заман енши алысқан бир ўақта,
Бир наментай шайыр келип бул жаққа,
Астан - кестен қылып «қайта қурды» ол,
Көп кемелер шығып қалды қурғаққа.
Сонда сениң айтқан ушқыр сөзиңди
Журт күлисер еске алып хәр ўақта:
«Дүньяның исине қаласаң қайыл,
Шайырлар - секретарь, секретарь - шайыр...»

7.

Мәйлидағы... Не ис болса, алладан,
Қарақалпаққа кимлер бийлик қылмаған!
Бүгинги заман басқа, заң басқа.
Хәр шайыр өз ойын ашық жырлаған.
Бираз жери жақпаса да заманның
Усы жери унаңқырап тур маған.
Еркин сөйлеп, еркин жазыў дегенди

Көрип - билип атырмызғой биз енди.

8.

Ұа, еркилик! Жүрген жериң қут қандай!
 Не бар сениң орыныңды тутқандай?
 Суңқар қустың пәрұазы бар өзиңде,
 Тауға шығып, таза хауа жутқандай.
 Қайраудағы ғаздай едиң байлаулы.
 Сәл талпынсаң, ийең қабақ шытқандай.
 Партияны жырладық тек атам деп,
 Тууған елди айтқызбады - ау ұатан деп.

9.

Хәр кисиниң болар ұатан - анасы,
 Өз ұатанын сүйер адам баласы.
 «Ұатан қайда?», «Ұатан саған билип қой.
 Мойнақ пенен Муз теңиздиң арасы.
 Сол аралық бәри сениң ұатаның»,
 «Ал мынау - ше, қарақалпақ даласы?»
 «Оны мәзи «тууған жер» деп жырлайсаң,
 Солай етсең, сен миллетшил болмайсаң».

10.

О тууған жер! Сен нелерди көрмедің.
 Көп көргенсең күшлилердиң ермегин.
 «Искендердиң шақы бар» деп, қудыққа
 Неге адамлар бақырғанын серледим.
 Күшлилилерге қосығымды берсем де,
 Сенлик ұатан мухаббатын бермедим.
 Сениң ышқың кеуилге нур қуйғандай,
 Сүтилмегиң сағындырған Зийұардай.

11.

Жигитлер бар, «өз ұатаным» дегенде,
 Көре алмас аұылынан басқаны.
 Ұатан маған ат миңгизсе егерде,
 «Ұатаным» деп оны тилге баспады.
 Дәртке ушырап, қайғы - хәсирет шегерде,
 Бул топыраққа тамып көзден жаслары,
 Өкингенде, өгейсимей баласын,
 Сыйпар бастанусы ұатан - анасы.

12.

Өзлигиңди билмей турып, өзгени
 Билдим деў, - қамлығыңның белгиси.
 Өзлигиңди мисе тутпай безгениң,
 Билсең, келте пәмлигиңнің белгиси.
 Даналарды тыңлай - тыңлай сезгеним:
 Инабатың - беглигиңнің белгиси.
 «Сен хеш кимнен кем емесең, бирадар,
 Хеш ким сеннен артық емес сира да».

13.

Өз үйиниң туўырлығын жел түрип,
 Еркин өскен инсан налыш қылар ма.
 Ана топырақ, туўып - өскен ел турып,
 Ғайры журтта ол аңсамай турар ма.
 Қара талдың саясында желпинип,
 Сәўбетлесип, шай ишкендей болар ма, -
 Ең жақсы жер бар десе бул дүньяда,
 Ол - бизиң ел, хәммесинен зыяда.

14.

Анам мени шешип алып бесиктен,
 Қара үйден шыққанында хәўлетип,
 Туңғыш ирет қуяш нурын көргенмен.
 Ұатан сенсең өмирим хәм дәўлетим.
 Сен қайғырсаң, қайысады қабырғам,
 Қуўанаман, келсе аз - кем әўметиң.
 Жансам, сениң дәртиң менен жанаман,
 Босағанды бәрхә таўап қыламан.

15.

Туўыласаң десе маған жүз ирет,
 Тек те усы жерде туўылар едим.
 Жалаң аяқ май топырақты шаңғытып,
 Барлық соқпағыңнан жуўырар едим.
 Бурқып аққан ылай суўын Әмиўдиң
 Жүзлериме сүртип, жуўынар едим.
 Бунда терең тамыр урған терекпен,
 Ұатан - маған мен - Ұатанға керекпен.

16.

Өз суўының бойын сүймес қай терек,
 Сен таўымсаң мениң арқа сүйеген.
 «Жәйхун жағасында өскен байтерек»
 Деп басланған гимниңди сүйемен.
 О суверен Республикам, Ұатаным,
 Сени сүйиў хуқыўқына ийемен.
 Мустақиллик - бийғарезлик самалы
 Жүзлериңди желпип турғай мудама.

17.

Ой, заман - ай, кеттиң - аў бирден өзгерип,
 Кеше еситкенди бүгин көз көрип.

Шешенликтің семинарын өткіздік,
 «Қайта қурыў» емес, болды езбелік.
 Гөнелерин буздық, жаңасын құрмай,
 Біраз ұақыт ис орнына сөз келип.
 Үлкен үй шаңырағы күйрелип қалды,
 Баллар басқа шығып, үйленип алды...

18.

Қан шашырап қарабақлар ашылды.
 Мафиялар жаўызлығын асырды.
 «Беккем бирлік» бир заманда ыдырап,
 Болып кетти дүнья улы - тысырлы.
 Бийбастақлық, қымбатшылық, қытшылық
 Турмыстың бар берекетин қашырды.
 Енди болса, биз көрмеген бурында
 Баратырмыз бир базардың жолында.

19.

Көргенлердің айтыўынша, бул базар,
 Онда болар «хәким базар», «қул базар».
 «Хәким базар», - ис билермен, дәлдалшы,
 Алыпсатар, саўдагерге пул базар.
 «Қул базар» - бул жұмыссыз хәм гедейге,
 Арзан мийнет, қымбат турмыс, пулға зар.
 Бул базардың өз заңы бар қыямет,
 Оған хәтте тиси батпас хүкимет...

20.

«Келген едик бул жерге дем алмаға,
 Сиясаттан аз - кем саўа болмаға».
 «Жутар ҳаўамыз да сиясатланған,
 Тиришилик жоқ оны жутпай турмаға».

«Дурыс айтасаң, бул саясат хәммени
 Үңилдирип қойыпты бир дәрьяға!
 Үмит пенен тигилемиз оған көп,
 «Алтын балық» шығар екен қашан деп»...

21.

Тарийх түнеп жатқан Төктиң қаласы,
 Сол әйемги «жипек жолдың» жағасы.
 Арамейше жазыўларын оқыўға
 Еле илимниң келмей атыр шамасы..
 Алтын гүздиң азанында хәз берген,
 Айхай гүздиң, туўған жердиң ҳаўасы!
 Жаслық дәўирим және маған қайтқандай.
 Сен бул жерге хәкимсең - аў айтқандай.

22.

Сен туўмадың хан туқым я төреден,
 Хүкиметти тиреп турған өреден
 Баласысаң қара табан дийханның,
 Шешең сени бөз жөргекке бөлеген.
 Хәким деген үлкен қамал әлбетте,
 Хәким болып көрмесем де билемен.
 Елеўиретип ушар - ушар қусы бар,
 Сол кешеги райкомның күши бар.

23.

Жағдай жоқ бир - биреўге күлгендей,
 Журттың билмегенин биреў билгендей.
 Хәким болыў оңай емес тап хәзир,
 Баяғыша шалқып дәўран сүргендей.
 Журт жаўраған жетпесинлик көрпесин
 Басқа тартсаң, аяқ тоңып бүлгендей.

Шамалы ғой сениңдағы айырмаң,
Қәлем шайнап, бас қатырған шайырдан.

24.

Әттең, бірақ жигитлер бар айырым.
Еске салар бір есерсоқ бай улын.
Бүгін хәким, ертең «хәр ким» дегендей,
Ел мәпине аз тийгизер қайырын.
Журт билмейди, деп хәзликке берилип,
Тартпай минип жүрмелинің айылын,
Аттан аўнап түскени бар қайырға..
Тоба - тоба, абырайдан айырма!

25.

Хәр бір адам өзінше зор файласуф,
Шерткен сазы жуп емес, тақ тарлыдай.
Өзим менен өзим турман сөйлесип,
Арқан есип отырған бір ғаррыдай.
Жанбас жилик қайнар қазан түбинде,
Қалқып жүрип қайнар екен шарбы май.
Өзин өзи мақуллаўдай мысалы,
Сөйлемшеклик - қартайыўдың нышаны.

26.

Бунда өткен не дәўирлер, не күнлер,
Ата - баба дәрғайы бул әжайып.
Етекли ел, көз қуўантқан егинлер,
Бағ хәм палыз, салы атызлар көк жайып,
Бир қапталда изейкешсиз кебирлер,
Бозлар жатар боз бийедей тыңайып.
Қойымшылық көринер жол таманда,
Әзлер баба рухы бар олманда.

27.

Адамзаттың барлық ишип - жегени
 Еңбегі ғой дийхан деген кисинің.
 Бар бәлени табар шәхәр дегениң,
 Арқауы - илим, ериси - сумлық исинің.
 Аңлығаны алдастырып аўылды,
 Арзан алып, қымбат сатыў, түсирим.
 Найшалатыў ушын ҳәр түп пәлекти,
 Дийхан байғус алты ай жаз ҳәлекти.

28.

Дийхан халқы ҳақ нийетли кисидур,
 Тамған тери тиришиликке дәнекер.
 Жер, суў, ҳаўа, - алағада түсидур,
 Таптан - қапқа түскенинше қәўетер.
 Шайырлық та ҳақ бәзирген исидур,
 Не жазсаң да бәри ҳаққа тәўекел.
 Мәнили сөз базарына салғанда,
 Қарыйдары болғай дейсең алғандай...

29.

Мен аяйман қәлемкешлер қәўимин,
 Жазған китаплары жатыр басылмай.
 Сөйлеп - сөйлеп шығарды ҳәўирин,
 Жыйналысы қулдың тарабасындай.
 Пегаслар жүр ҳәкке шуқып жаўырнын,
 Ийесиз, министен қалған ғашырдай.
 Ғәзликке үйренген йош перилери,
 Кетип атыр коммерсантларға ерип...

30.

Ал өзим - ше? Өзимдағы қәлемкеш.
 Сизлерден жоқ хасла мениң айырмам.
 Бирақ бүйтип сыр бермейик, дослар, ҳеш,
 Жаңа заман не күтеди шайырдан?
 Буны билер биреў ерте, биреў кеш:
 Баяғыдай «хүррийт - шәк» ке айырған
 Обкомың жоқ сиясатқа сүйреткен,
 Пахтакешке пахта егиўди үйреткен...

31.

Соның ушын, жаза бериң. Бирақта,
 Халық дәртинен қалтырасын қәлемиң.
 Заманында Әжинияз, Бердақ та
 Дәме етпеген қәлем ҳақы төлемин.
 Китап болып шықпаған да ҳеш ўақта.
 Енди мына базар деген бәлениң
 Текшесинде китабыңды көре бер,
 Неше пуллық екениңди биле бер.

32.

Халықтың яды - қумшаўытлы ақ жағыс,
 Толқынсақлар жуўып кетер изиңди.
 Бунда өтпес жалған даңқ хәм жақ жарыс,
 Жаңа әўлад оқырмекен сөзиңди,
 Булақ басы болар ма я тамтарыс,
 Бул дүньядан жумғаннан соң көзиңди:
 Буны алдан ҳеш ким айта алмаған,
 Қалыс хызмет - бизден, несип - алладан.

33.

Сөйтседағы, бендешилик деген бар,

Базда турып қыял етсең ойланып,
 Бизлер қуўып салған әрманлы Арал,
 Өз жағысын аңсап, келсе айланып,
 «Теңиз, теңиз!» десип қуўанған баллар,
 Мениң зиратымның қасына барып,
 Ядға алса қосығымды төрт қатар,
 Руўхым бир аўнап, шад болып жатар...

34.

Өмир деген хошадағлы әрмандай,
 Көрген қызық, сүрген дәўран жалғандай.
 Ялғаншының Төк таўына бир түнеп,
 Мәңгиликке сапар шеккен кәрўандай.
 Опалы дос пенен өткен демлериң
 Санаўсыздур асқабақ жеп турғандай.
 Лекин хеш ким айтпас мәңги турман деп.
 Не қыяллар кешпес ойдан, Улмамбет!
Август, 1992- сентябрь, 1993-жыллар.

МАЗЛУМХАН ЕЛИНДЕ КӨРДИМ БИР ЖӘНАН

Мазлумхан елинде көрдим бир жәнән,
 Қыял етсем, хурден зияда келди.
 Бир аш бүлбил сайрап кеўлимде мудам,
 Қайта бастан тилим гөяға келди.

Жүзлери мунауўар аспанда айдан,
 Ай менен жулдыздан бизге не қайран?
 Суп-сулыў ылағын ерткен бир жәйран,
 Жаман көзден аўлақ уяға келди.

Көзлериме ысық, хожаның ели,
 Жәйхун жағасында ырғалған гүли
 Қыялым сол ярға кеўил бөлгели,

Атын талға байлап, пияда келди

Кийгени ханатлас, зербалак лазым,
 Хәр мыйық тартқаны бизге лауазым.
 Жаңадан жалғанып үзилген сазым,
 Қайтадан хәуижли намаға келди.

Хәмиреде – Хансаят, Ғәрипте - Сәнем,
 Мийрибанлық еткей бизге де ийем.
 Ышқы дәптерине тебиретсем қәлем,
 Гүлдеи кейин тилим сараға келди.

Жери жәннет мәкан, мийўалы бағы,
 Хожа – сейитлердің гөззал урпағы.
 Бир гүлдің ышқында жанларын жағып,
 Ашық Аяз сизиң араға келди.

Сентябрь, 1993-жыл.

СЕН ТЕБЕРИК ДӘРГАЙЫСАҢ БИЛИМНИҢ

*(Әжинияз атындағы пединституттың 60
 жыллығына)*

Кең дүньяға көзин ашқан елимнің,
 Илхамысаң сен шайырлық тилимнің.
 Қарақалпаққа қалың кітап оқытқан,
 Сен теберик дәрғайысаң билимнің.

Озық ойдың ошағысаң билгенге,
 Шамшырақ тас жанып турар иргеңде.
 Студентлик дәўранымды еслеймен,
 Хәр сапары есигиңнен киргенде.

Сен муқаддес медресем баўырман,
 Әрман гүли гүлшанымнан таўылған.

Қақтың суыын ақсап келген кийиктей,
Биз келгенбиз билим излеп аўылдан.

Келешекти үмит пенен болжаған,
Урыстан соқғы жыллар еди ол заман.
Отсыз жайда жазыўға қол жуўыспай,
Дәўетиңе қуйған сыяң тоңлаған.

Студентке жүрек жалғар ас қыйын,
Кенеп шалбар, бөз көйлегиң - бас кийим.
Төсеги жоқ сым кровать астында
Тик тур десең, тик турады носкийиң.

Руўхымызға билим нурын нәр қылып,
Кетпегенбиз, жоқшылықты ар қылып.
Бөлип жеген студентлик зағараң
Пай, не деген мазалы еди жарқылық.

Көп әўладты билими зор халық етип,
Атар таңда шыққан күндей жарқ етип;
Келип-кетти не бир дана устазлар,
Ақыл-ойын келешекке сарп етип!

Айтсаң ада болмас оның дәртлери,
Көздиң майын емген билим кәнтлери.
Қайдасызлар қырық бесинши жыллардың
Шүтик шыра жаққан студентлери!

Илхам перим бунда бойжеткен ертеден,
Сенсең туңғыш муҳаббатым - мәртебем,
Қайда енди хош қылықлы сол қызлар,
Зыр жуўыртып, ышқы отында өртеген?

Не жоқ дейсең еске алыўға ылайық,
Мейли, енди өткен гәпти қояйық.

Базар қатнасығы деген төбеден
Келешекке нәзер салып қарайық.

Билим менен ақыл өсер, ой өсер,
Өсер ұақта аўырады бойөсер...
Көп узамай озық ойлы адамзат
Компьютерлер тили менен сөйлесер.

Бул тилди тез үйренбесе жасларың,
Турмысымыз мандымайды, досларым,
Билим деген сырлы булақ суўындай,
Қанып ишкен қойын бақпас басқаның.

Қосықтың бул аяқланған жери екен,
Қутлы болсын алпыс жыллық мерекең.
Келешекте қанша вузлар болса да,
Алды менен сени сыйлар қарекең.

28-декабрь 1994-жыл.

МЕН ӨЗ ТӘҒДИРИМЕ ҚАЙЫЛ ҚАЛАМАН

Жазғы ақшамларда жатып шалқама,
Жулдызларға қарап ойға таламан,
Өз өмириңди ойлағанда, бәрхама
Мен өз тәғдириме қайыл қаламан.

Бар оның бир жазыпатқан дәстаны,
Мениң өмиримнен шеберлеп құрап.
Мен туўылар гезде оны баслады,
Қашан питкерерин билмеймен бирақ.

Шадлықтан - арқаўы, ғамнан - ериси,
Тоқып атырғандай ҳәр бир демимди.
Базда йош бергендей илхам периси,

Жазғанлары елжиретер кеўилди.

Базда руўқы түскен, жамғырлы күндей,
Бояўы бос шығар жазғанларының.
Базда бәхәрдеги ашылған гүлдей,
Қуяр зейинине ләззетли нурын.

Мен өз Тәғдириме ҳайран қаламан,
Ол сондай мийрибан, соныңдай қатал.
Бирде жаз күнindeй күлип қараған,
Бирде қар - боранлап, қапылтып атар.

«Аналы жетим - зор» деген уғымды
Бизге нәрестелей нәсип етти ол.
Аш ҳәм жалаңаяқ балалығымды
Тикешли соқпақлардан айдап өтти ол.

Ғәм шығарды жайпаўытсыз, өткелек,
Қыйын ғәм қызықлы жаслық жолына.
«Машақатсыз, аңсат өмир күтпе» деп,
Бир ҳикметли қәлем берди қолыма.

Жаксы - жаман демей усы жолымнан,
Бизди алып кетер, тәғдир көреген.
Сол қәлемди түсирместен қолымнан,
Сүрине - қабына жүрип келемен.

Кеўил бүлбилимди мудам аш етип,
Сайрата-сайрата естен тандырды.
Муҳаббаттың шарабына мәс етип,
Айралықтың отларына жандырды.

Базда шадлық булағынан иширип.
Дәўри - дәўранларды сүргизер бизге.
Базда мусәпирлик ҳалға түсирип,

Көрмес ислерди де көргизер бизге.

Руўхиятым айдап шөл - бәябанға,
Муңымды самалға шағындырады.
Мәккар муҳаббаттың тахты алдында
Тиз шөктирип; оған табындырады.

Базда туйық көшелерге киргизип,
Хәўлиртип, әўере - сарсаң етер ол.
Базда тик шыңыраўлы жарға миңгизип,
Бир ўақта қутқарып алып кетер ол...

Мен өз Тәғдириме кайыл қаламан,
Ол есиркер арзыў- үмитлеримди.
Оған тән беремен, тәўбе қыламан,
Арнап шүкираналық мәўритлеримди.

Әзел жазмышымда жазған жол менен
Ол мени шаршамай алып барады.
Билегимнен тутып мықлы қол менен,
Сәл шығынсам, қайтып жолға салады.

Биле - билсең, аңсат емес оған да,
Күн келгенде есап берер олда ғы.
Тик турып баянат жасар ол сонда,
«Күнделик дәптерин» ашып қолдағы.

Тәғдирим! Мен саған сүйеймен арқа
Хәм сыйлайман бийик инабатыңды.
Тилиң мүки болмай Тәңирим алдында,
Жақсы жасағайсаң баянатыңды.

Айтқайсаң сен сонда: Пәрўардигарым!
Жазғаныңды ҳеш булжытпай бежердим.
Ялғаншының бендешилик базарын

Аралатып, бир бендеңди әкелдим.

Сауап ислер қылды, мириўбет тапты,
 Билип-билмей қылған гүнасы да көп.
 Бирақ инсан деген уллы атақты
 Беглигин бузбастан алып өтті деп...
Хут айы, 1995-жыл.

МЕН ҚОРЫҚПАЙМАН

Мен қорықпайман, сайлаң мейли сайламаң,
 Маған онша үлкен үмит байламаң.
 Микрорайон подвалларын құрғатып,
 Аралға суў береді деп ойламаң.

Бурын да депутат болып көргенмен;
 Сайланарда мен де ўәде бергенмен.
 Наказларды бежерсем деп, айтысып,
 Талай есиклерди сүзип жүргенмен.

Бир гезде депутат болыў мәр еди,
 Жумысы аз, дәбдебеси зор еди.
 Көкирегиңде значокты көриўден,
 Жабық есиклер де ашылар еди.

Мен айтпайман, сайлаң деп я сайламаң,
 Ўәделер көп от жоқ жерге байлаған.
 Усы кисі ун жаўдырып аспаннан,
 Абат етип таслайды деп ойламаң.

Қолында бар күшлилерден айырмам:
 Мал айдамай, сөз айдаған шайырман.
 Мен депутат болмасам да, халықтың
 Жырын жырлап, хызметине тайынман.

Халық иси ушын мендағы бел бууаман;
 Хұждан мүлкін хадаллыққа жууаман.
 Мен де сиздей ел мәпи деп ентелеп,
 Он толғатып, тоғыз ирет тууаман.

Қанекей бар болса менде кәрамат,
 Болар едим ел дәртине дәрәмат.
 Тоңғанларды демим менен жылытып,
 Сырқатларға берер едим шәәәт.

Жыллы кийип, балалар тоқ өскенде,
 Кемпир - шаллар қысынбай шай ишкенде,
 Дүқанларды арзан нанға толтырып,
 Газ тартарем қум аўылға, қос көлге.

Берер едим, болса менде кәрамат,
 Саўдагерге инсап пенен қанаат.
 Базар қатнасығы деген дәўирге
 Барар жолда болар бундай әламат.

Пулы жоқ банклерден биз болдық ығыр
 Журт айлық алалмай бығыр да бығыр.
 Кирттай Нөкис толып кетти банклерге,
 Халықта сөз бар: суўсыз жапқа қос шығыр...

Арба оңлы жүрмей, ат шаппай атыр,
 Дүнья әспек болып, суў ақпай атыр.
 Базар деген бәле менен, биз түүе,
 Президентлер де тил таппай атыр.

Қыйыншылық барлық жерди гезбекте,
 Бар емес тек қарақалпақта, өзбекте,
 Даўыл турса хәмме қамыс теңселер,
 Бар СНГ бир кемеде жүзбекте.

Соның ушын минезимиз шурт болып;
Түспейик өз мийимизге қурт болып,
«Көп пенен көргениң уллы той» деген,
Жетисип кетермиз толы журт болып.

Мен қорқпайман сайланыўдан - сайлаўдан,
Кимниң аты озады деп айдаўдан,
Мен қорқаман көмешлерге күл тартып,
Қара бастың мәртебесин ойлаўдан.

Дүнья ҳәзир қас - қағымда өзгерген,
Мен қорқаман қурғақ ўәде сөзлерден,
Бизиң елдиң тыныш, татыў бирлигин,
Күнлеп иши күйген жаман көзлерден.

Және айтаман: басқалардан айырмам,
Өзиңизден йош алған бир шайырман,
Оты менен кирип сиздей халықтың,
Күли менен шығыўға мен тайынман.

Декабрь, 1994-жыл.

МАЗМУНЫ

Мүнәжат.

Көрсеткен рәхәтли күниң усы ма (М. Горбачевқа).

Базар жолында.

4

Коррупция.

Көзиме бир әжеп заман көринер.

Беглигиңди бузба сен.

Пайғамбар жасындағы адамға.

Оңбағырлар, саттылар сени (Аралға)

Ҳағла Әмиўим!

Жарқылық Наўрыздың байрамы келди.

Мустақиллик майданфнан өткеенде.

Мен Ташкентти сағынаман көрмесем.

Көзлеримниң ағы-қарасы қызлар.

Яд етер сизди (Ш.Рашидоытың естелигине).
 Бул қаланың көшесинен жургенде
 Тойларыңыз заўқы-сапалы болсын.
 Шопан халқы—шыныққан шөл перзенти
 Поэзия жулдызына.
 Дәўран.
 Уллы жыраў бабамбысаң?
 Дәўирлерде даўырық салған жас қала.
 Назархан елине.
 Сақланың бүгинги бузық ҳаўадан (Зульфияға).
 Кендир менен хошласыў.
 Хазар самаллары.
 Ийшанбайкүйи .
 Жоллыдан сәлем.
 Хийўалы гөззал.
 Биз—дуньядан, дүнья—бизден.
 Бир ҳәмелдар жигитке.
 Жубатыў.
 Тусаўлы кийяк (Қ Жоддасбекке).
 Және келдим сениң қәбириң басына.
 Жалғызлық.
 Соңғы хат.
 Гүллер аңламас.
 Епке келсе ашық болмай жасаңлар.
 Ырым.
 Улуғбек қатиресине.
 Дуўа.
 Қудайы қонақтың қосығы.
 Адам бар, ишинен тырнақ айланбас.
 Ақын кетип барады.
 Сонет.
 Қулпытастағы жазыўлар.
 Қолтаңбалар (автографлар).
 Шайыр ҳәм жүрек.
 Қарлығаш.

Авария.
Алыс Малайзия көшелерінде.
Төк тауындағы ойлар.
Мазлумхан елінде көрдим бир жәнән.
Сен теберик дәрғайысаң билимнің.
Мен өз тәғдиримие қайыл қаламан.
Мен қорықпайман.

Ибрайым Юсупов

БЕГЛИГИҢДИ БУЗБА СЕН
(Қосықлар)

Қарақалпақ тилинде

"Қарақалпақстан" баспасы
Нөкис—1995.